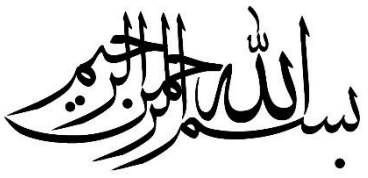
وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

راهنمای برنامه درسی

دوره **اول** ابتدایی
۱۴۰۴-۱۴۰۵
ویرایش ۲.۲ (غیرقابل استناد)

فهرست مطالب

بخش اول ٤
۱) درباره «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» و چگونگی استفاده از آن ٤
۱-۱) «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» چیست و به چه کار می‌آید؟ ٤
۱-۲) چگونه باید از «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» استفاده کرد؟ ٤
۲) هویت دوره اول ابتدایی ٦
۲-۱) مأموریت و کارکرد دوره اول ابتدایی ٦
۲-۲) تأکیدها و اولویت‌ها در تدارک فرصت‌های تربیت و یادگیری ۷
۳) اهداف دوره اول ابتدایی ۷
٤) شایستگی‌های پایه و عمومی دوره ابتدایی اول ۸
٤-۱) معرفی شایستگی‌های پایه و عمومی ۹
٤-۲) برنامه‌ریزی برای تحقق شایستگی‌های پایه در دانش‌آموزان ۱۷
۵) چارچوب برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی-تربیتی دوره و چگونگی توزیع زمان بین آنها ۱۸
۵-۱) برنامه‌ها و فعالیت‌های کلاسی (عناوین دروس) دوره و زمان‌بندی آنها ۲۰
۵-۲) برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه‌ای ۲۲
٦) راهبردهای یاددهی-یادگیری دوره ۲۳
۷) محیط‌های تربیت و یادگیری دوره ۲۵
۷-۱) محیط‌های مناسب برای تقویت شوق یادگیری ۲٦
۷-۲) محیط‌های مناسب برای پرورش عاطفی دانش‌آموزان ۲٦
۷-۳) محیط‌های مناسب برای تقویت مهارت‌های سواد پایه (خواندن، نوشتن، حساب کردن) ۲۷
۷-٤) محیط‌های مناسب برای آموزش مهارت‌های پایه یادگیری ۲۷
۸) سنجش و ارزشیابی تربیت و یادگیری در دوره ۲۸
۸-۱) محورهای مورد سنجش و ابزارهای مناسب برای سنجش آنها در دوره ۲۸

۹) نقش معلّم در تحقق برنامه درسی مدرسه‌ای دوره ۳۱
انتظارات از معلم متناسب با برنامه درسی ۳۲
۱۰) نقش دانش‌آموز در تحقق برنامه درسی دوره ۳٤
۱۱) نقش خانواده در تحقق برنامه درسی دوره ..... *Error! Bookmark not defined.*

بخش اول

۱) درباره «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» و چگونگی استفاده از آن

۱-۱) «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» چیست و به چه کار می‌آید؟

«راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای»، مبنا و راهنمای عمل مدیران و معلمان و دیگر کارکنان مدرسه در تصمیم‌گیری و اجرایی کردن برنامه‌های درسی، سیاست‌های آموزشی و پرورشی، بسته‌های تربیت و یادگیری و تمامی فعالیت‌های ناظر به تربیت دانش‌آموزان در یک دوره تحصیلی است. این راهنمای عمل مورد استفاده مدرسه و همچنین، حوزه‌های تصمیم‌گیرنده ستادی و اجرایی قرار گرفته و نسخه مدرسه‌ایِ «برنامه درسی ملی» است که در امتداد سند تحول بنیادین آموزش و پرورش و برنامه درسی ملی، به صورت تفصیلی، مأموریت‌ها و تکالیف مدرسه برای تحول در برنامه‌های درسی را مشخص و آشکار می‌کند و چارچوب‌ها، استانداردها و معیارهای ملّی مورد نیاز برای اجرای مؤثر و کارآمد برنامه‌های آموزشی و تربیتی را در اختیار مدرسه قرار می‌دهد تا مدیران، معلمان، مربیان و اولیا، بتوانند فعالیت‌های خود را با برنامه‌های مورد انتظار، انطباق دهند. این برنامه به عنوان سازوکار نظم‌دهنده، به کاهش یا رفع انحراف برنامه‌های مدرسه‌ای از سیاست‌های پیش‌بینی شده کمک کرده و همچنین، نظارت بر کار مدارس جهت اجرای درست برنامه‌ها و تحقق اهداف را تسهیل می‌کند. استقرار «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» در مدارس، یکی از مهم‌ترین گام‌ها برای چرخش از «کتاب‌محوری» به «برنامه‌محوری» در نظام تربیت رسمی عمومی کشور است.

۱-۲) چگونه باید از «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» استفاده کرد؟

برای تحقق برنامهٔ درسی در مدرسه، سه خدمت به هم‌پیوسته به مدارس ارائه می‌شود:

- «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای»؛
- «بسته‌های تربیت و یادگیری» (شامل کتاب‌های درسی، راهنمای معلم، راهنمای اولیا و دیگر مواد آموزشی مکتوب و غیرمکتوب) که مجموعه‌ای از فرصت‌های تربیت و یادگیریِ طراحی شده بر اساس انتظارات و استانداردهای همین «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» تهیه و تولید می‌شوند؛
- «رصد، پایش و حمایت از اجرای درست برنامه‌های آموزشی و تربیتی در مدرسه» که با مشارکت همه عوامل سهیم (از سطح ستاد گرفته تا سطوح استانی و منطقه‌ای) انجام می‌شود.

استفاده از «راهنمای عمل برنامه درسی مدرسه‌ای» متناسب با وضعیت مدارس مختلف می‌تواند متفاوت باشد. توضیح آن‌که: در یک نظام تربیتیِ برنامه‌محور، از مدارس انتظار می‌رود که انتظارات برنامه را محقق کنند. در عین حال، چگونه محقق کردن انتظارات برنامه (یا به عبارت دیگر، شیوه اجرا و استفاده از «راهنمای عمل

برنامه درسی مدرسه‌ای») می‌تواند متناسب با وضعیت هر مدرسه، متفاوت باشد. شیوه‌های مختلف اجرای این راهنمای عمل متناسب با شرایط مدارس، بدین صورت قابل تصویر هستند:

ردیف	نقش مدرسه	نوع استفاده از راهنمای عمل	مناسب برای:
۱	مدرسه به مثابه مجری بسته‌های تربیت و یادگیری	بسته‌های تولید شده توسط سازمان (یا دیگر معاونت‌ها) عیناً توسط مدرسه اجرا می‌شود و راهنمای عمل، ذهنیت عوامل مدرسه را نسبت به بسته‌ها، عمیق‌تر و یکپارچه‌تر می‌کند.	مدارس با توانمندی حداقلی
۲	مدرسه به مثابه انطباق‌گر بسته‌های تربیت و یادگیری با برنامه درسی مدرسه‌ای	بسته‌های تولیدشده توسط سازمان، با عنایت به نیازها، علایق و شرایط محیطی، توسط مدرسه و در چارچوب برنامه درسی مدرسه‌ای، متناسب‌سازی می‌شود.	مدارس با توانمندی متوسط تا خوب
۳	مدرسه به مثابه انتخاب‌گر برخی اجزای بسته‌های تربیت و یادگیری	مدرسه برای تحقق بخشی از انتظارات ذکر شده در برنامه درسی مدرسه‌ای، از میان برخی اجزای بسته‌های تربیت و یادگیری تولید شده توسط سازمان یا تأیید شده توسط سازمان، دست به انتخاب می‌زند	مدارس با توانمندی متوسط تا خوب
٤	مدرسه به مثابه تولیدکننده بخشی از بسته‌های تربیت و یادگیری	مدرسه بر اساس چارچوب‌ها و انتظارات ذکر شده در برنامه درسی مدرسه‌ای، برای برخی از فرصت‌های تربیت و یادگیری متناسب با شرایط مدرسه خود، نسبت به تولید بسته/اجزای بسته اقدام می‌کند.	مدارس با توانمندی بالا

لازم به توضیح است که دسته‌بندی مدارس در نقش‌های فوق، در قالب یک طیف تصویر می‌شود که یک سوی آن، مدارس با توانمندی بالا قرار دارد و در سر دیگر طیف، مدارس با توانمندی حداقلی و هر مدرسه در جایی میانهٔ این طیف، قرار می‌گیرد و جایگاه مدرسه بر اساس پیشرفت یا افتی که دارد، روی این طیف قابل تغییر است. همچنین، ممکن است که یک مدرسه، در یک عنوان درسی یا یک برنامه یا فعالیت یا حتی موضوع یا مهارت خاص، مجری بستهٔ پیشنهاد شده از سوی وزارت باشد و در یک برنامه یا فعالیت یا موضوع یا مهارت دیگر، در نقش انتخاب‌گر یا تولیدکننده ظاهر شود.

نیازمند شاخص‌گذاری‌هایی است که با کمک ادارات کل و مناطق، قابل انجام هستند. همچنین، تشخیص اینکه هر مدرسه، در کدام دسته قرار می‌گیرد نیز به کمک داده‌ها و اطلاعاتِ به دست آمده از مدرسه، منطقه و استان در ضمن برنامه‌ها و اقدامات مربوط به «پشتیبانی علمی از مدرسه» قابل حصول است.

۲) هویت دوره اول ابتدایی

هویت هر دورهٔ تربیتی–تحصیلی، عبارت است از مأموریت یا کارکرد اساسی مدرسه در آن دوره تحصیلی، به علاوه دلالتی که آن مأموریت یا کارکرد، در گزینش اهداف، محتوا و فرصت‌های تربیت و یادگیری در آن دوره دارد. به عبارت دیگر، آنچه از هویت دوره تحصیلی انتظار می‌رود این است که بتواند جهت‌گیری یا جهت‌گیری‌های مشخصی به برنامه‌های درسی و فعالیت‌های تربیتی–آموزشیِ مدرسه در آن دوره داده و به انسجام و یکپارچگی بیشتر آنها کمک کند.

دورهٔ اول ابتدایی، نخستین مرحله از نظام تربیت رسمی و عمومی است. طول این دوره ۳ سال بوده و گذراندن آن برای همهٔ کودکان ایرانی که به سن ٦ سال تمام رسیده‌اند، اجباری است.

۲–۱) مأموریت و کارکرد دوره اول ابتدایی

پرورش عاطفی متربیان (پیوند عاطفی آنان با جهان هستی) و شکوفایی شوق یادگیری در آنان؛ کسب مهارت‌های پایهٔ یادگیری از قبیل مشاهده، کنجکاوی، پرسشگری، گفتن، شنیدن و طبقه‌بندی؛ و مهارت‌های سواد پایه همانند خواندن، نوشتن، مطالعه کردن (فهمیدن از طریق خواندن) و حساب کردن؛ مهم‌ترین مأموریت و کارکرد دورهٔ اول ابتدایی محسوب می‌شود.

توضیح آن‌که: شالودهٔ هرگونه حرکت، رشد و تغییر در انسان، شوق او به برخورداریِ بیشتر از هستی و جلوه‌های آن (همانند زیبایی، دانایی، دارایی و توانایی) است. این شوق که در درون انسان نهاده شده، هستهٔ اصلیِ گرایش‌های فطری[1] است و تقویت و شکوفایی آن، به میزان قابل توجهی وابسته به پرورش عاطفی است. بدین ترتیب، ضرورت دارد مدیران، معلمان و دیگر کارکنان مدرسه در امتداد عملکرد عاطفی خانواده و والدین، تدابیری به کار گیرند تا متربی ضمن تقویت پیوند عاطفی خود با جهان هستی (خدا، خلق و خلقت)، به تدریج معطوف و متوجه دیگران شود، همچنین به تدریج به تمایز ابعاد زیستی–بدنی، روانی و اجتماعی خود نیز آگاه شده و به سطحی مقدّماتی از «خودیابی» دست یابد.

[1]– از این هسته اصلی، با عبارت «گرایش به کمال مطلق و گریز از نقص» نیز یاد می‌شود (شهید مطهری، فلسفه تاریخ، ج٤، ص ۲۵۹). مهم‌ترین گرایش‌های فطری که به این هسته باز می‌گردند نیز عبارتند از: گرایش به درک واقعیت (حقیقت‌جویی)، زیبایی‌دوستی، گرایش به ارزش‌های اخلاقی، گرایش به پرستش و گرایش به خلاقیت.

از سوی دیگر، حرکتِ رشدیِ آگاهانه برای شناخت حقایق هستی در مراحل آینده تربیت، متوقف بر کسب مهارت‌های پایهٔ یادگیری و توانایی خواندن، نوشتن و حساب کردن در این دوره است و به همین خاطر، کسب این مهارت‌ها و توانایی‌ها در این دوره مهم هستند.[۲]

۲-۲) تأکیدها و اولویت‌ها در تدارک فرصت‌های تربیت و یادگیری

ضمن تأکید بر اهمیت پرورش یکپارچهٔ ابعاد شناختی، عاطفی و کنشی متربیان و ضرورت توجه به پرورش عواطف در تمام مراحل تربیت، در تدارک فرصت‌های تربیت و یادگیریِ دورهٔ اول ابتدایی، توجه ویژه به عواطف و گرایش‌های دانش‌آموزان، تقویت حس زیبایی‌شناختی آنان، زمینه‌سازی برای کسب تجارب دست اول زندگی فردی و اجتماعی، برانگیختن حس کنجکاوی و شوق اکتشاف و یادگیری در اولویت قرار می‌گیرد. تحقق این اولویت‌ها با تکیه بر راهبردهایی مانند استفاده از بازی‌های دبستانی و فعالیت‌های بدنی، تدارک محیط غنی و شادات، فعالیت‌های تلفیقی و مشارکت خانواده‌ها امکان‌پذیر است.

همچنین، تأکید بر اولویت سواد پایه و مهارت‌های پایهٔ یادگیری و اهمیت «جوشش از درون» دانش‌آموز، به معنای ضرورت پرهیز از آموزش مستقیم مفاهیم علمی، ادبی، دینی و ... به مثابهٔ دانش ساختار یافته و بیرونی نسبت به دستگاه ادراکی-عاطفی و تجارب زیستهٔ دانش‌آموز و در برابر، تمرکز بر مواجههٔ فعال و اکتشاف‌گرانهٔ او با خود و پدیده‌های پیرامون اوست.

۳) اهداف دوره اول ابتدایی

اهداف دوره اول ابتدایی به تفکیک ساحت‌های شش‌گانه تربیت عبارتند از:

تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی	تربیت زیبایی شناسی و هنری	تربیت زیستی و بدنی
۱: با صفات مهربانی، بخشندگی، دانایی و توانایی خداوند آشنا شود و احساس اطمینان و آرامش حاصل از آن را ابراز نماید. ۲: با شناخت روش زندگی و آموزه های اخلاقی پیشوایان دینی (آداب و رفتار فردی و اجتماعی، راستگویی، نظم، پشتکار)، تاثیر آن را در رفتار خود نشان دهد. ۳: با قرائت صحیح نماز و آیات آسان قرآن، آموخته‌های قرآنی خود را در زندگی به کار گیرد.	۱: با مشاهده اشیای اطراف، پدیده‌های طبیعی، فرهنگی و هنری ساده، دریافت حسی خود و لذت حاصل از آن را به زبان هنر ابراز کند. ۲: با تغییر سازنده در محیط و اشیای اطراف، قدرت تخیل، تجسم و خلاقیت خود را پرورش دهد.	۱: با شناسایی ویژگی‌ها، نیازها و توانمندی‌های جسمی-حرکتی خود، رفتارهای متناسب با آن را برای حفظ شادابی، ارتقای سطح سلامت و توانایی‌های بدنی خویش به عنوان امانت الهی انجام دهد. ۲: با کسب آگاهی نسبت به محیط زیست، تاثیر عملکرد خود بر محیط زندگی را بررسی کند و نتایج آن را به کار گیرد.

[۲]- همان‌گونه که بر اساس آیات قرآنی، حواس و قلب، نخستین سرمایه‌های فطری و یکی از مهم‌ترین ابزارهای انسان برای شکوفایی و رشد گرایش‌ها و شناخت‌های فطری هستند، کسب سواد پایه (توانایی خواندن، نوشتن و حساب کردن، یکی از مهم‌ترین ابزارهای اکتسابیِ ضروری برای حرکت رشدی انسان و تقویت و تعمیق فطرت (به‌ویژه شناخت‌های فطری) به شمار می‌آید.

تربیت اقتصادی و حرفه ای	تربیت علمی و فناورانه	تربیت اجتماعی و سیاسی
۱: با درک مفاهیم پایه اقتصاد (فایده، هزینه، مصرف)، روش‌های مصرف بهینه را در زندگی شخصی و خانوادگی به کار گیرد. ۲: با کسب مهارت‌های ساده کارآفرینی، قدرت تخیل و خلاقیت خود را برای تولید یک محصول یا خدمت به کار گیرد.	۱: با بهره‌گیری از مهارت‌های پایه یادگیری، پدیده‌های طبیعی و روابط ریاضی را مطالعه کند و یافته‌های خود را با دیگران به اشتراک گذارد. ۲: با کسب مهارت‌های پایه فناوری، پرسشگری و خلاقیت، فرایند تولید یک محصول را تجربه کند .	۱: با ایفای نقش خود به عنوان عضوی از گروه (خانواده، دوستان، مدرسه)، احساس تعلق خود را نسبت به گروه با رفتار همدلانه، محترمانه و مشارکت جویانه نشان دهد. ۲: با رعایت نظم و قانون در روابط خانوادگی و اجتماعی (محیط زندگی و مدرسه) وظایف خود را در قبال دیگران انجام دهد. ۳: با شناخت خود به عنوان یک شهروند ایرانی، تعلق خاطر خود را نسبت به وطن و نمادهای آن نشان دهد.

دیگر بخش‌های این برنامه به ویژه «شایستگی‌های پایه و عمومی» و «برنامه‌های آموزشی و تربیتی دوره» (شامل «راهنمای تفصیلی عناوین درسی» و «فعالیت‌های مدرسه‌ای») به‌گونه‌ای تدوین شده‌اند که تأمین کننده این اهداف باشند.

۴) شایستگی‌های پایه و عمومی دوره ابتدایی اول

شایستگی‌های پایه، آن دسته از صفات، توانمندیها و مهارتها هستند که همه افراد جامعه باید آنها را کسب کنند تا برای زندگی مطلوب و با کیفیت (بر اساس نظام معیار اسلامی) در برهه تاریخی و روند تکاملی متناسب با عصر خود، آمادگی لازم را پیدا کنند. اگرچه چارچوب این شایستگی‌ها، به صورت کلی در ضمن اهداف دوره‌های تحصیلی مشخص شده است، اما صورت تفصیلی و مصادیق آنها، متناسب با شرایط زندگی در هر عصر و زمانی تعیین می‌شود؛ یعنی نمی‌توان یک بار و برای همیشه آنها را تعیین کرد و تعیین آنها، موضوعی زمان‌مند و وابسته به موقعیت و شرایط اجتماعی و نیازهای نو شونده فرد و جامعه است.

شایستگی‌های پایه و عمومی از آن رو اهمیت دارند که برای درک موقعیت‌های گوناگون زندگی امروز و آینده و اصلاح آنها و حل مسائل و چالش‌های این موقعیت‌ها، مورد نیاز دانش‌آموزان هستند. این شایستگی‌ها به دلیل فراحوزه‌ای/فراموضوعی بودن، در طیف وسیعی از محتواها و فعالیت‌های تربیتی و آموزشی مدرسه، یعنی هم در موقعیت کلاس درس و هم در دیگر برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه‌ای، زمینه حضور دارند و به سودمندتر، معنادارتر و منسجم‌تر شدن تمامی برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی و تربیتی مدرسه کمک می‌کنند.

۱-۴) معرفی شایستگی‌های پایه و عمومی

چارچوب شایستگی‌های پایه و عمومی، شامل ٤ شایستگی اصلی، ۱۸ خرده‌شایستگی و ٦٦ توصیف‌گر است،[۳] بدین صورت که تحقق هر شایستگی اصلی، به واسطه کسب چند خرده‌شایستگی (که ابعاد آن شایستگی اصلی هستند) امکان‌پذیر می‌شود؛ و هر خرده‌شایستگی نیز در قالب تعدادی توصیف‌گر، تبیین و بسط می‌یابد. نگاره شماره ؟؟؟؟ ٤ شایستگی اصلی و خرده‌شایستگی‌های ذیل هر یک را به تصویر می‌کشد:

در ادامه، توضیحات کوتاهی درباره هر یک از شایستگی‌های پایه در دوره ابتدایی اول ارائه می‌شود.

■ تفکّر و تعقل

این شایستگی شامل مجموعه‌ای از نگرش‌ها، توانمندی‌ها و مهارت‌های اساسی مرتبط با زنده نگه داشتن حس کنجکاوی و اکتشاف، تقویت خلاقیت و پرورش فکر کردن در دانش‌آموز است. کودکان معمولاً نسبت

[۳] – متن کامل چارچوب شایستگی‌های پایه و عمومی به همراه نشان‌گرهای پیشنهادیِ متناسب با دوره ابتدایی اول برای هر توصیف‌گر، در پیوست شماره ؟؟؟؟ این راهنما آمده است.

به چیزهای پیرامون خود کنجکاو هستند، درباره همه چیز سؤال می‌کنند و دوست دارند چیزها و کارهای جدید را تجربه کنند. حفظ این روحیه و پرورش آن با فراهم آوردن موقعیت‌های متنوع برای کشف کردن چیزها و یافته‌های جدید و آزمودن توسط خود دانش‌آموزان، یکی از ضرورت‌ها در این دوره تحصیلی است. همچنین، دانش‌آموزان نیازمند آموختن تدریجیِ توجه مستمر و تمرکز بر روی فعالیتی هستند که در حال انجام آن هستند تا بتوانند آن را به درستی به نتیجه برسانند. از سوی دیگر، امروزه ابزارهای دیجیتال و فضای مجازی نیز باعث کاهش «بازه توجه»[٤] در افراد شده و با نظر به نقش مهم توجه در یادگیری و شناخت عمیق، تمرین حفظ توان توجه و تمرکز متناسب با سن کودک از همان سال‌های نخست یادگیری، اهمیت می‌یابد.
شایستگی تفکر همچنین شامل بخش مهمی از شایستگی‌های پایه یادگیری (همانند پرسشگری، مشاهده کردن، جمع‌آوری اطلاعات، توضیح و تفسیر، تشخیص دادن، دسته‌بندی کردن، مقایسه کردن و نتیجه‌گیری) و حمایت از ایده‌ها، ساخته‌ها و فعالیت‌های خلاقانه و ابتکاری دانش‌آموزان و تقویت و پرورش روحیه و مهارت‌های خلاقیت در آنها نیز می‌شود.
نمونه‌هایی از توصیف‌گرهای شایستگی تفکر و همچنین، شاخص‌های رفتاری تحقق آنها در دوره اول ابتدایی را در این جدول مشاهده می‌کنید (فهرست کامل شاخص‌های رفتاری این شایستگی در پیوست‌ها خواهد آمد):

شایستگی	خرده‌شایستگی	توصیفگر	شاخص رفتاری دوره ابتدایی اول
تفکر و تعقل	حقیقت‌جویی، جستجوگری و اکتشاف	شوق به کندوکاو و اکتشاف	به ویژگی های امور (اندازه شکل رنگ)، الگوها، شباهت‌ها و تفاوت‌ها در محیط پیرامون خود توجه می‌کند.
			نسبت به وارسی و بررسی کردن امور مختلف و سر در آوردن از آنها علاقه نشان می‌دهد.
		پرسشگری	هنگام دیدن، خواندن یا گوش دادن، پرسش‌هایی درباره علت‌ها، دلایل و پیامدهای آنها می‌کند.
			از پرسیدن سؤالات خود خجالت نمی‌کشد و ترسی از قضاوت دیگران ندارد.
		تجربه ورزی	امور پیرامونی خود را دستکاری می‌کند تا دریابد با تغییر آن‌ها چه اتفاقی رخ خواهد داد.
			برای کشف امور یا رسیدن به نتیجه بهتر، دقیق‌تر و درست‌تر، آزمایش یا امتحان را تا حصول نتیجه تکرار می‌کند.
	تمرکز و بینش	توجه مستمر و همه‌جانبه	دستورالعمل‌های چندمرحله‌ای را به ترتیب دنبال می‌کند و به هدف می‌رسد.
			برای مدت قابل توجه (۱۵ تا ۲۰ دقیقه) روی یک بازی یا فعالیت مثل نقاشی، کاردستی، خواندن، حل پازل و ... تمرکز می‌کند و آن را به پایان می‌رساند.

[٤] – «بازه توجه» مقدار زمانی است که یک فرد می‌تواند بدون حواس پرتی، روی یک موضوع یا فعالیت، تمرکز کند.

		نگرش نظام مند و کل‌نگر	امور (مفاهیم، جملات، مسائل، اشیا، رویدادها، ...) را به بخش‌های کوچک‌تر تقسیم کرده و هر کدام را جداگانه بررسی می‌کند.
			هم به جزئیات و هم به تصویر کلی یک مسئله یا موضوع یا پدیده توجه می‌کند
	تحلیل، استدلال و سنجشگری	توضیح اطلاعات و ایده‌ها	ضمن حفظ معنای کلمات یا عبارات، آن‌ها را به زبان خود بیان می کند.
			با اضافه کردن جزئیات ساده (مانند مثال‌ها، مصادیق، شواهد و...) امور مختلف را شفاف‌تر توضیح می‌دهد.
		شناسایی، سازمان‌دهی و پردازش	امور مختلف را از جنبه‌های متنوع (مانند ویژگی‌های ظاهری اعم از اندازه، شکل، رنگ، وزن و جنس) مرتب می‌کند.
			یک دسته‌بندی/ طبقه‌بندی از پیش مشخص شده را با معیارهای جدید، به صورتی دیگر دسته‌بندی/ طبقه‌بندی می‌کند.
		بازبینی و اصلاح فرآیند تفکر خود	با کمک بزرگترها، اشتباهات خود را شناسایی کرده و دلایل آن را بیان می‌کند.
			آنچه یاد گرفته و اینکه چگونه آنها را یاد گرفته را مرور می‌کند و درباره آن با دیگران گفتگو می‌کند.
	خلاقیت و نوآوری	برقراری پیوند معنادار میان امور و ایده‌های مختلف، بسط ایده‌ها و خلق معانی و ایده‌های جدید	یک ایده، داستان، متن یا اثر هنری را گسترش می‌دهد.
			درباره چگونگی عملکرد اشیا یا تبیین پدیده های پیرامون، متناسب با تجارب شخصی و دانش پیشین، فرضیه‌هایی مطرح می‌کند (حدس‌هایی می‌زند)
		توجه به جایگزین‌ها و منظرهای متفاوت، پیشنهاد پاسخ‌ها و راه‌حل‌های ابتکاری و عملی کردن آن‌ها	از وسایل، رنگ‌ها، شکل‌ها و... به روش غیرمعمول استفاده کرده و به آنها از زاویه متفاوتی نگاه می‌کند.
			در انجام کارها و حل مسائل، از روش‌های معمول فاصله می‌گیرد و راه‌های جدید و غیرمعمول را به کار می‌گیرد.

■ ارتباط مسئولانه و مؤثر

این شایستگی، پوشش دهنده طیف وسیعی از مهارت‌ها، نگرش‌ها و ویژگی‌های اخلاقی و رفتاری (منش‌های) مورد نیاز برای برقراری و حفظ ارتباط مؤثر با دیگر اعضای جامعه در مسیر کسب مصالح و منافع فردی و اجتماعی است. نقطه آغاز این طیف، «سواد پایه زبانی» به معنای مهم‌ترین مهارت‌های شنیدن، گفتگو کردن، خواندن و نوشتن است که به صورت ویژه، در دوره اول ابتدایی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است و یکی از اساسی‌ترین نقاط تمرکز دروس و فعالیت‌های آموزشی و تربیتی است. در ادامه این طیف، مجموعه‌ای از اخلاق، آداب، نگرش‌ها و مهارت‌های مرتبط با زندگی اجتماعی همانند مهرورزی با دیگران، راستگویی، احترام به قوانین و مقررات، حساسیت و دغدغه نسبت به مسائل پیرامون خود و مسئولیت‌پذیری نسبت به مسائل فردی (همانند تکالیف و وظایف خود) و اجتماعی (همانند مسائل مدرسه‌ای، حقوق دیگران و محیط زیست) در این دوره تحصیلی اهمیت می‌یابند. همچنین، کارِ گروهی و همکاری و مشارکت، یکی از مهم‌ترین

شایستگی‌های اجتماعی مورد نیاز امروز جامعه ایرانی است و باید از سنین آغازین تربیت، در طراحی فرصت‌های تربیت و یادگیری (در سطح کلاس، مدرسه و خانه)، مورد توجه ویژه باشد.

در سویه دیگر طیفِ شایستگی‌های مرتبط با «ارتباط مسئولانه و مؤثر»، سواد ارتباطی–رسانه‌ای قرار دارد. با نظر به تحولات گسترده رسانه‌ها (به‌ویژه رسانه‌های مجازی)، لازم است که دانش‌آموزان از دوره ابتدایی اول، شناخت‌ها، نگرش‌ها و مهارت‌های پایه درباره چگونگی استفاده صحیح از فناوری‌های ارتباطی و محصولات رسانه‌ای متناسب با سن خود را کسب نموده و نسبت به نحوه مراقبت از خود و دیگران در زیست مجازی، توانمند شوند.

نمونه‌هایی از توصیف‌گرهای شایستگی ارتباط مسئولانه و مؤثر و همچنین، شاخص‌های رفتاری تحقق آنها در دوره اول ابتدایی را در این جدول مشاهده می‌کنید (فهرست کامل شاخص‌های رفتاری این شایستگی در پیوست‌ها خواهد آمد):

شایستگی	خرده‌شایستگی	توصیفگر	نمونه شاخص رفتاری دوره ابتدایی اول
ارتباط مسئولانه و مؤثر	برقراری و حفظ ارتباط (سواد پایه زبانی)	دریافت و تحلیل انواع پیام کلامی و غیرکلامی به‌منظور درک معنا	واژگان و جملات را با سرعت مناسب و با استفاده از لحن و بیان مناسب می‌خواند.
			احساسات و عواطف یک فرد یا شخصیت را بر اساس واژگان (بیان زبانی) یا اشارات (حرکات غیرکلامی) حدس می‌زند.
		سازمان‌دهی و ارائه خواسته‌ها، احساسات و ایده‌های خود به‌صورت واضح، قانع‌کننده، محترمانه و متناسب با موقعیت	با استفاده از واژگان مناسب و جملات کامل و قابل فهم، مطالب مدنظر و خواسته‌های خود را (به صورت مکتوب یا شفاهی) بیان می‌کند.
			از واژگان (بیان زبانی) یا اشارات (حرکات غیرکلامی) برای ابراز و انتقال احساسات و عواطف خود استفاده می‌کند.
	اخلاق و آداب ارتباطی	مهرورزی، خیرخواهی و ازخودگذشتگی	به خواسته ها و نیازهای اطرافیان توجه کرده و برای کمک به آنها (با درخواست و یا حتی بدون درخواست آنها) اقدام می‌کند.
			وسایل و داشته‌های خود را با دیگران به اشتراک می‌گذارد.
		صداقت در ارتباط با دیگران	در بیان وقایع و رویدادها، از اغراق و بزرگنمایی و اضافه کردن جزئیات غیرواقعی دوری می‌کند.
			در بازی‌ها و فعالیت‌های گروهی از تقلب و فریب دادن دیگران دوری می‌کند.
		رعایت حیا و عفاف در تمام عرصه‌های زندگی و انواع ارتباط با دیگران	از به کار بردن کلمات و جملات بی‌ادبانه پرهیز می‌کند.
			نسبت به پوشیدن لباس‌های مناسب و پوشیده، متناسب با ارزشها و فرهنگ اسلامی–ایرانی اظهار علاقه می‌کند.
		قاطعیت و جرئت ورزی در پذیرش خواسته‌های به‌جا و رد خواسته‌های نا به‌جای دیگران	مهم‌ترین درخواست‌های نابجا یا موقعیت‌های نامطلوب مرتبط با سن خود را می‌شناسد.
			در برابر فشار دوستان و همسالان نسبت به انجام کاری نادرست تسلیم نشده و به ارزش‌ها و تشخیص خود پایبند می‌ماند.
			مسئولیت‌هایی که به او محول می‌شود را به خوبی شناخته و آنها را به موقع و با دقت انجام می‌دهد.

	تعاون و کارِ گروهی	مشارکت مؤثر در پیشبرد/تحقق اهداف گروه	به قوانین و دستورالعمل‌های تعیین شده عمل می‌کند.
		آموختن از دیگران و با دیگران	آنچه یاد گرفته است را با اشتیاق برای دیگران توضیح می‌دهد.
			نظرات دیگران (همکلاسی‌ها، اعضای خانواده، معلم، ...) را درباره مسائل مختلف جویا شده و از آنها درباره مسائلش پیشنهاد می‌خواهد
	تعهد و مسئولیت‌پذیری فردی و اجتماعی	حساسیت نسبت به مسائل جامعه و تحولات پیرامون خود و تعهد نسبت به مصالح جامعه	به نیازها و احساسات دوستان و اعضای خانواده خود توجه کرده و نسبت به مسائل و مشکلات آنان احساس ناراحتی و همدردی می‌کند و دوست دارد بتواند در حل آنها مشارکت کند.
			نسبت به ایجاد تغییرات مثبت در محیط خود (در خانه، مدرسه، محله، ...) و بهبود آنها علاقمند است.
		قانون مداری در پرتو آگاهی از حقوق و تکالیف خود	هنگام استفاده از وسایل دیگران از آنها اجازه می گیرد.
			قوانین خانه، مدرسه و دیگر محیطها و برنامه‌های گروهی را رعایت می‌کند.
		تکریم محیطزیست و بهره‌برداری مسئولانه از آن	در استفاده از منابع طبیعی در دسترس مانند آب، مواد غذایی، انرژی و کاغذ صرفه جویی می کند.
			به شیوه‌های مختلف مانند تفکیک زباله، نریختن زباله در طبیعت، و استفاده از وسایل بازیافتی برای کاردستی ها از محیط زیست مراقبت می‌کند.
	سواد ارتباطی-رسانه‌ای	حفظ و ارتقای حقوق و امنیت خود و دیگران در زیست مجازی	قبل از انتشار اطلاعات، از صحت آنها پرس و جو می‌کند.
			از به اشتراک گذاشتن اطلاعات شخصی خود و خانواده در فضای مجازی اجتناب می‌کند.
		استفاده صحیح از فناوری‌های ارتباطی و محصولات رسانه‌ای	در زمان‌های مدیریت شده و به میزان مدیریت شده از دستگاه‌ها و فناوری‌های ارتباطی استفاده می‌کند
			ملاحظات پایه ارگونومی (مانند موقعیت بدنی مناسب، استراحت های منظم و فضا و نور مناسب) را رعایت می‌کند.

■ **هویت اسلامی-ایرانی**

این شایستگی به دانش‌آموزِ ایرانی کمک می‌کند که درکی همه‌جانبه از کیستی خود و مهم‌ترین ویژگی‌ها، باورها و ارزش‌های ملّی، اجتماعی و خانوادگی خویش پیدا کرده و علاقه و حس تعلّق خود نسبت به ایرانی و مسلمان بودنش را قوی‌تر و عمیق‌تر کند. برای این شایستگی، سه خرده شایستگی در نظر گرفته شده است که مهم‌ترین مضمون‌های هر یک از آنها در دوره اول ابتدایی بدین قرارند:

■ آن‌چه در «هویت دینی-معنویِ» دانش‌آموزان دوره ابتدایی اول مهم است، این است که این دانش‌آموزان بتوانند فرآیندهای کشف معنا در زندگی خود را متناسب با جهان‌بینی مورد نظر دین به پیش ببرند. توضیح آن‌که: انسان از حدود سن ۵-۶ سالگی، با ربط دادن مشاهده‌ها و یافته‌های خود و همچنین داستان‌ها و اطلاعات دریافتی از دیگران به فعالیت‌ها و واقعیت‌های زندگی خود، کم کم به ساختن نظامی از روابط میان

پدیده‌ها و واقعیت‌های مختلف می‌پردازد (مثلاً موفق شدن یا نشدن خودش در انجام یک کار را به عوامل مختلفی همچون تلاش خود، دعای خود یا مادر، کمک خدا، کمک دیگران و ... اِسناد می‌دهد؛ یا پیروزی گروهی مشخص در یک جنگ را به دلیل شجاعت یا سرعت عمل یا قدرت زیاد یا تعداد بی‌شمار آنها می‌داند). این درک از نظام روابط میان پدیده‌ها که به تدریج شکل گرفته و در جان و روانش تثبیت می‌شود، نوع نگاه او به زندگی و جهان را شکل داده و چارچوب رفتارهای او را نیز مشخص می‌کند. اگر در این نظام روابط، باورها و ارزش‌های صحیح دینی نیز جایگاه مناسب خود را (متناسب با سن فرد) داشته باشند، می‌توانیم بگوییم که فرد، معنای زندگی خود را متناسب با نظام معنایی دین (یعنی تصویر دین از چیستی موجودات و پدیده‌های مختلف و روابط میان آنها) شکل داده و خواهد توانست یک زندگی دینی شایسته داشته باشد. حال با توجه به این توضیح مقدماتی، آنچه در دوره اول ابتدایی مهم است این است که دین و آموزه‌ها، ارزش‌ها، رویدادها و شخصیت‌های اصیل دینی، حضور درست و به‌اندازه‌ای در فرآیندهای مرتبط با ساختن نظام روابط معناییِ دانش‌آموزان این دوره داشته باشند. حضور مناسب معانی دینی در ساخت معنای زندگی کودک، دو بازتاب مهم نیز خواهد داشت:

(۱) بروز مجموعه‌ای از احساسات درونی نسبت به خداست که مهم‌ترین آنها در این دوره، احساس محبت خدا نسبت به او و همچنین متقابلاً حس دوست داشتن خدا و تشکر از او به خاطر نعمت‌هایش است؛

(۲) علاقه نسبت به انجام برخی اعمال، رفتارها، فعالیت‌ها و رعایت آداب مورد توصیه دین.

■ در «هویت محلی-ملی-انقلابی»، دو محور کلی در این دوره مورد توجه ویژه است: نخست، تقویت زبان فارسی و ارزش قائل شدن برای آن (که متناسب با مأموریت این دوره نسبت به سواد پایه خواندن و نوشتن برجسته می‌شود) و دوم، آشنایی با تعدادی از مهم‌ترین نمادها، شخصیت‌ها، آثار، آداب و رسوم و ارزش‌های ملّی و ایجاد/تقویت علاقمندی، حس مثبت و احساس تعلق به آنها متناسب با شرایط و اقتضائات سنی دانش‌آموز.

■ «هویت خانوادگی-جنسیتی» در دوره اول ابتدایی، تمرکز بر آشنا کردن دانش‌آموز نسبت به وظایف و نقش‌های پایه و اولیه خود در خانواده و توانمند کردن او برای ایفای آنهاست.

نمونه‌هایی از توصیف‌گرهای شایستگی هویت اسلامی-ایرانی و همچنین، شاخص‌های رفتاری تحقق آنها در دوره ابتدایی اول را در این جدول مشاهده می‌کنید (فهرست کامل شاخص‌های رفتاری این شایستگی در پیوست‌ها خواهد آمد):

شایستگی	خرده‌شایستگی	توصیفگر	شاخص رفتاری دوره ابتدایی اول
هویت اسلامی-ایرانی	هویت دینی-معنوی	کشف هدف و معنای زندگی خود بر پایه نظام معنایی دین (و درک حضور خدا در همه عرصه‌های زندگی)	در مراسم و برنامه‌های دینی متناسب با سن خود با اشتیاق شرکت کرده و درباره ارزش‌های مرتبط با آنها صحبت می‌کند.
			درباره باورها، افکار و تصورات و تجربه‌های دینی و معنوی خود با والدین، معلم و دیگر بزرگترها صحبت می‌کند و خلاقانه درباره آن‌ها نقاشی می‌کشد.

		برخورداری از احساسات دینی	نعمت‌ها و خوبی‌های خدا در زندگی خود و خانواده‌اش (سلامتی، توانایی بازی، شادی و انواع فعالیت، والدین و خانواده، دوستان، خوردنی‌ها و آشامیدنی‌ها و پوشیدنی‌ها، زیبایی‌های طبیعت، ...) را برشمرده و شکرگزاری خود را به صورت گفتاری، نوشتاری یا نقاشی ابراز می‌کند.
			در برنامه روزانه خود زمان خاصی را برای شکرگزاری از خدا در نظر می‌گیرد.
		التزام به معنای دینی زندگی در رفتار و تصمیم‌گیری‌های خود	در فعالیت‌های اجتماعی، خیریه، کمک به دیگران و ... به عنوان بخشی از توصیه‌های دینی مشارکت می‌کند.
			نسبت به عمل به احکام و آداب دینی علاقمند بوده و متناسب با سن خود، آنها را انجام می‌دهد.
	هویت محلی–ملی–انقلابی	حفظ و پاسداشت زبان و فرهنگ فارسی	در گفتگوها و نوشته‌های خود از واژگان فارسی استفاده کرده و از به‌کارگیری واژگان بیگانه پرهیز می‌کند.
			نسبت به خواندن و حفظ شعرهای ساده و کودکانه فارسی و گفتگو کردن درباره مضمون آنها علاقمند است و بعضی از آنها را از بر می‌خواند.
		حفظ و پاسداشت نمادها، شخصیت‌ها و میراث ملموس و ناملموس ملی	در موقعیت‌های مناسب همانند صبحگاه مدرسه، به پرچم ایران، سرود ملی و دیگر نمادهای ملی احترام می‌گذارد.
			تعدادی از صنایع دستی و هنرهای سنتی ایران را نام برده و به یادگیری آنها علاقه نشان می‌دهد.
		احترام و قدرشناسی آگاهانه و سازنده نسبت به تنوع اقوام ایرانی و مؤلفه‌های هویت محلّی و قومی خود	در بحث‌ها و فعالیت‌های گروهی، تفاوت‌های بومی–فرهنگی با هم‌گروهی‌های خود را محترم شمرده و با آنها دوستانه و بدون تبعیض برخورد می‌کند.
			درباره برخی از آداب و رسوم و نمادهای فرهنگی و هویتی قوم یا بوم خود (مانند زبان، لباس محلی، بازی‌ها و ...) صحبت می‌کند.
		تعهد به استقلال همه‌جانبه کشور (استقلال سیاسی، اقتصادی، فرهنگی–اجتماعی و امنیتی)	نسبت به مصرف محصولات و کالاهای تولید داخلی علاقه نشان می‌دهد و اهمیت این مسئله را به دیگران نیز یادآوری می‌کند.
			نسبت به جشن‌ها و مناسبت‌های فرهنگی بومی (نوروز، اعیاد دینی، یلدا، ...) و آداب و رسوم پسندیده آنها علاقمند بوده و از تقلید از آداب و رسوم و مراسم و مناسبت‌های بیگانه دوری می‌کند.
	هویت خانوادگی–جنسیتی	پذیرش نقش‌های خود در خانواده و تعهد نسبت به حریم آن	مسئولیت‌های ساده‌ای مانند جمع‌آوری وسایل شخصی، کمک به والدین در کارهای خانه (مثلاً چیدن سفره/میز)، و مراقبت از وسایل خود را انجام می‌دهد
			با استفاده از جملات ساده، محبت و قدردانی خود را نسبت به والدین و سایر اعضای خانواده بیان می‌کند.
		پذیرش تفاوت‌های جنسی و جنسیتی زن و مرد بر اساس نظام معیار اسلامی و اقدام بر اساس آن‌ها	درباره‌ی نقش‌های متنوع زنان و مردان در خانواده و جامعه (مانند مادر، پدر، معلم، پزشک، دانشمند، هنرمند) با دیگران گفتگو می‌کند.
			در فعالیت‌های روزمره، مانند بازی و کارهای گروهی، فعالیت‌ها / نقش‌هایی را انجام می‌دهد/ انتخاب می‌کند که با ویژگی‌های طبیعی و فرهنگیِ جنسیت او سازگار باشد.

■ **خویشتن‌سازی**

این شایستگی شامل مجموعه‌ای از آگاهی‌ها، توانمندی‌ها و مهارت‌های مورد نیاز برای شناخت و مدیریت مناسب خود و امورات شخصی خود (در زمینه‌های مختلف جسمی-بدنی، روحی-روانی، اخلاقی-رفتاری، تحصیلی و مالی-اقتصادی) است. دوره ابتدایی اول، فرصتی طلایی برای کسب حد قابل قبولی از توانمندی در خرده شایستگی‌ها و مهارت‌های مهمی همچون خودآگاهی نسبت به احساسات و عواطف پایه و چگونگی ابراز مناسب آنها، خودباوری و اعتماد به نفس، برنامه‌ریزی و انجام امور شخصی، انضباط و مدیریت زمان در سطح پایه، مهارت‌های پایه مدیریت هیجانات و مهارت‌ها و آداب اولیه سواد مالی-اقتصادی است. کسب سطح پایه این توانمندی‌ها و مهارت‌ها در این دوره، نه تنها به دانش‌آموز کمک می‌کند که فرآیند تحصیل خود را با موفقیت بیشتری طی کند، بلکه مهم‌تر از آن، نقش اساسی در آماده شدن دانش‌آموز برای یک زندگی شخصی شایسته (در ابعاد مختلف جسمانی، روانی، اخلاقی-رفتاری و ...) دارد. از این رو، برنامه‌ریزی برای تحقق این شایستگی از طریق پیش‌بینی فرصت‌های متنوع، جذاب و خلاقانه در دل فعالیت‌ها و فرآیندهای مختلف تربیتی و آموزشی مدرسه (و نه فقط کلاس درس)، زمینه‌سازی برای تمرین و ممارست در موقعیت‌های واقعی و شبیه‌سازی شده و مسئولیت‌سپاری به دانش‌آموزان، باید از اولویت‌های مدرسه و همه عوامل آن باشد.

نمونه‌هایی از توصیف‌گرهای شایستگی خویشتن‌سازی و همچنین، شاخص‌های رفتاری تحقق آنها در دوره ابتدایی اول را در این جدول مشاهده می‌کنید (فهرست کامل شاخص‌های رفتاری این شایستگی در پیوست‌ها خواهد آمد):

شایستگی	خرده‌شایستگی	توصیفگر	شاخص رفتاری دوره ابتدایی اول
خویشتن‌سازی	خودآگاهی و خودباوری	آگاهی از افکار، احساسات، انگیزه‌ها و رفتارهای خود	احساسات و عواطف پایه خوشایند و ناخوشایند خود (ترس، خشم، شرم، شادی، نفرت، غم، تعجب و ...) را تشخیص داده و به زبان می‌آورد.
			افکار مثبت و منفی خود را از یکدیگر تمیز و آنها را در قالب نقاشی یا صحبت کردن ابراز می‌کند.
		اطمینان به توانایی‌های ذاتی و اکتسابی خویش با درک قوت‌ها، ضعف‌ها و ظرفیت‌ها (استعدادهای) خود و ابراز عملی توانایی‌ها و قوت‌های خود	به جای مقایسه خود با دیگران، بر پیشرفت عملکرد فردی خود تمرکز می‌کند.
			نقاط ضعف خود را با کمک گرفتن از دیگران بهبود می‌بخشد.
		احترام و ارزش قائل شدن برای خود (عزت‌نفس / کرامت نفس) و تعالی‌خواهی	هنگام انجام کارها/ تکالیف با جملات مثبت به خود بازخورد می‌دهد.
			از ظاهر، شخصیت، کارها و موفقیت‌های خود احساس رضایت می‌کند.

	برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری	طراحی برنامه، اجرا و پایش مستمر آن	برای خود اهداف کوچک و دست‌یافتنی روزانه یا هفتگی (ناظر به تکالیف مدرسه، بازی و فعالیت، قرار با دوستان و ...) مشخص کرده و آنها را در وقتی که مشخص کرده، انجام می‌دهد.
			برای انجام یک فعالیت، آن را به مراحل و گام‌های ساده‌تر تقسیم کرده و به ترتیب آنها را عملی می‌کند.
		پایبندی به نظم و انضباط و مدیریت زمان	پس از استفاده از وسایل، آن‌ها را سر جای خود قرار می‌دهد.
			از شب قبل وسایل مورد نیاز هر روز خود را آماده می‌کند.
	خودیادگیری	به‌کارگیری راهبردهایی برای بهبود یادگیری خود	تشخیص می‌دهد که کدام بخش از مطالب را بهتر درک کرده است و کدام بخش را متوجه نشده است.
			برای یادگیری بهتر، حواس پنجگانه خود را درگیر می‌کند.
		شوق مطالعه	از والدین خود می‌خواهد که برای او کتاب بخوانند.
			وقتی مشغول خواندن یا گوش دادن به داستان است، به مدت طولانی تمرکز می‌کند و حواسش پرت نمی‌شود.
	خویشتن‌بانی و خویشتن‌داری	تأمین متعادل نیازهای زیستی–بدنی خود (تحرک/ تغذیه/ خواب / بهداشت)	از میان غذاهای مختلف، گزینه‌های غذایی سالم را تشخیص می‌دهد.
			با مسواک زدن، استفاده مرتب از نخ دندان، مصرف مواد حاوی کلسیم و پرهیز از مواد شیرین که به دندان می چسبند از دندان‌های خود مراقبت می کند.
		مدیریت احساسات و تعدیل امیال و غرایز طبیعی خود	احساسات خود را به روش‌های مناسب (همانند گفتگو کردن، نقاشی کشیدن و ...) ابراز کرده و از واکنش‌های تکانه‌ای و ناگهانی (همانند پرخاشگری، داد و فریاد، گریه) دوری می‌کند.
			در هنگام هیجانات، از روش‌ها / راهبردهای ساده برای آرام کردن خود (تنفس عمیق، دور شدن از موقعیت تنش‌زا، شمردن تا ده، ...) استفاده می‌کند.
	تدبیر معیشت	مدیریت درآمد و هزینه	برای خرید چیزی که می‌خواهد در آینده تهیه کند، بخشی از پول توجیبی خود را پس‌انداز می‌کند.
			به قیمت‌های کالاها توجه می‌کند و با در نظر گرفتن کیفیت آنها، کالاهایی را انتخاب می‌کند که قیمت مناسب‌تری دارند.
		رعایت اخلاق، آداب و احکام معیشت (با تأکید بر فرهنگ کار و تلاش)	از افراد و مشاغل مفید و مؤثر و تلاشگر در جامعه (معلمان، فروشندگان، کشاورزان، رانندگان، کارگران، صاحبان صنایع و خدمات و ...) قدردانی می‌کند.
			در محیط پیرامون خود، مصادیق اسراف را شناسایی و نسبت به آن اعتراض می‌کند.

۲-۴) برنامه‌ریزی برای تحقق شایستگی‌های پایه در دانش‌آموزان

برای کسب شایستگی‌های پایه و عمومی شایسته است از تمام فرصت‌های تربیت و یادگیری در مدرسه، اعم از **موقعیت‌های کلاس درس** و **برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه‌ایِ خارج کلاس** استفاده کرد:

■ برنامه‌ریزی برای **کسب شایستگی‌های پایه در موقعیت کلاس درس**، در «راهنمای تفصیلی عناوین دروس» و پیرو آنها، در بسته‌های تربیت و یادگیریِ تولید شده برای این عناوین، انجام شده است. دامنه محتوایی این دروس (شامل مفاهیم، مهارت‌ها و نگرش‌ها) و همچنین، انتظارات عملکردی آنها، تنها به اهداف و محتواهای دانشی-آموزشیِ مرتبط با موضوعات و رشته‌های علمی نپرداخته‌اند، بلکه به صورت متوازن، با شایستگی‌های پایه نیز تلفیق شده‌اند. لذا، ضروری است که معلّم نیز با در نظر داشتن این ملاحظه مهم، در فعالیت‌های کلاسی نیز نسبت به پرورش شایستگی‌های پایه و عمومی، اهتمام ویژه داشته باشد.

■ برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه‌ای، به دلیل تنوع آنها و ارتباط نزدیکی که با زندگی دانش‌آموز و تجارب واقعی او دارند، ظرفیت زیادی برای کسب شایستگی‌های پایه دارند. به همین خاطر، یکی از الزامات طراحی فعالیت‌های مدرسه‌ای این است که فعالیت پیش‌بینی شده به تحقق این شایستگی‌ها کمک کند. عوامل مدرسه و معلمان باید برای تحقق توصیف‌گرهای دارای اولویت در دوره/پایه در دانش‌آموزان، فرصت‌هایی را برای دانش‌آموزان طراحی کنند که با انجام آنها، حداقل یک یا چند شاخص از شاخص‌های رفتاریِ مشخص شده برای آن توصیفگر، در دانش‌آموز قابل مشاهده باشد.

۵) چارچوب برنامه‌ها و فعالیت‌های آموزشی-تربیتی دوره و چگونگی توزیع زمان بین آنها

به طور کلی، ساعات کار هفتگی دوره ابتدایی ۲۵ ساعت در هفته در کلیه پایه‌ها بوده و زمان هر جلسه در پایه‌های اول، دوم و سوم ٤٥ دقیقه است.[۵] زمان واقعی سالانه در مدارس، در حدود ۳۰ تا ۳۲ هفته پیش‌بینی می‌شود. از این زمان، معادل زمان ۲۵ هفته یعنی ٦٢٥ ساعت، به «عناوین درسی» اختصاص داده شده است و زمان باقیمانده به «برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه‌ای» اختصاص دارد.

«عنوان درس»، به معنای **مجموعه ای از فعالیت های تربیت و یادگیری طراحی شده ناظر به یک یا چند حوزه تربیت و یادگیری و همچنین شایستگی‌های پایه و عمومی است که معمولا در ساعت کلاسی ساماندهی می شود. هر «فعالیت مدرسه‌ای» نیز عبارت است از مجموعه ای از فعالیت‌های تربیت و یادگیری طراحی شده ناظر به یک عنوان درس، شایستگی‌های پایه و عمومی، هویت دوره و یا اهداف دوره که در قالب پیمانه‌های (پودمان‌های) مهارتی و آموزشی و یا رویدادهای مدرسه ای و خارج مدرسه ای ساماندهی می شود. فعالیت‌های مدرسه‌ای، متناسب با برنامه‌ها و انتظارات ارائه شده توسط معاونت‌ها و دیگر بخش‌های ستادی وزارت آموزش و پرورش و استانداردهای پیش‌بینی شده برای آنها و در راستای تحقق چارچوب‌های مرجع دوره (شامل: هویت دوره، اهداف دوره، شایستگی‌های پایه و عمومی و عناوین دروس دوره)، توسط مدرسه انتخاب یا طراحی و**

[۵] برنامه درسی ملی، صفحه٤٧

اجرا می‌شوند و همهٔ آنها (فارغ از تجویزی، انتخابی یا اختیاری بودن آنها) بخشی از برنامه درسی مدرسه‌ای خواهند بود.

نمای کلی توزیع زمان در دوره اول ابتدایی در جدول و نمودار ذیل قابل مشاهده است:

ردیف	نوع فعالیت	دامنه	عنوان	پایه اول	پایه دوم	پایه سوم	جمع
1.	فعالیت‌های عناوین دروس	کودک در تعامل با هستی (خدا، خود، خلق و خلقت)	آموزش قرآن	۵۰	۷۵	۷۵	۲۰۰
2.			تربیت دینی	–	۵۰	۵۰	۱۰۰
3.			جهان پیرامون	۷۵	۷۵	۱۰۰	۲۵۰
4.			هنر و خلاقیت	۵۰	۷۵	۷۵	۲۰۰
5.			تربیت بدنی	۵۰	۵۰	۵۰	۱۵۰
6.		سواد پایه زبانی	فارسی	۲۵۰	۱۷۵	۱۷۵	۶۰۰
7.		سواد پایه حساب	ریاضی	۱۲۵	۱۲۵	۱۰۰	۳۵۰
8.	برنامه ها و فعالیت‌های مدرسه‌ای –زمان ها پیشنهادی و قابل جابجایی بین پودمان هاست.		پیمانه‌های (پودمان های) مهارتی – تربیتی	۲۰	۱۵	۱۵	۵۰
9.			پیمانه‌های (پودمان های)رویدادی – تربیتی	۱۰	۱۵	۱۵	۴۰
10.			پیمانه‌های (پودمان های)رویدادی – سلامت	۱۰	۵	۵	۲۰
11.			پیمانه‌های (پودمان های) رویدادی – ورزشی	۱۵	۲۰	۲۰	۵۵
12.			پیمانه‌های (پودمان های) خانه و مدرسه	۱۰	۵	۵	۲۰
13.			پیمانه‌های (پودمان های) کیفیت بخشی / مهارت های تکمیلی آموزشی (معاونت آموزش ابتدایی– راهبران آموزشی – مدیران مدارس)	۵۰	۲۵	۲۵	۱۰۰
14.			باشگاه‌های دانش‌آموزی (فعالیت‌های انتخابی)	۱۰	۱۵	۱۵	۴۰
15.			پیمانه‌های (پودمان های) اقتضائات محلی / منطقه‌ای / مدرسه‌ای (راهکار ۵–۵)	۲۵	۲۵	۲۵	۷۵
16.			فعالیت‌های روزانه ثابت	–	–	–	–
			مجموع ساعات فعالیت‌های مدرسه ای	۱۵۰ الی ۳۰۰	۱۲۵ الی ۳۰۰	۱۲۵ الی ۳۰۰	

۱-۵) برنامه‌ها و فعالیت‌های کلاسی (عناوین دروس) دوره و زمان‌بندی آنها

در دوره اول ابتدایی، مجموعاً ۷ عنوان درسی در سه دامنه درسی پیش‌بینی شده است. این عناوین و منطق طبقه‌بندی آنها در جدول زیر ارائه شده‌اند:

دامنه	عنوان درس	حوزه‌های مرتبط	شیوه ارائه		توصیف جزئی از عنوان درس
			اجزای بسته	چگونگی اجرا	
سواد پایه زبانی	فارسی	- زبان و ادبیات فارسی - حکمت و معارف اسلامی - علوم انسانی و مطالعات اجتماعی - آداب و مهارت‌های زندگی - فرهنگ و هنر	کتاب دانش‌آموز کتاب کار دانش‌آموز کتاب راهنمای معلم کتاب راهنمای والدین رسانه های پشتیبان	اجرای کلاس درس فعالیت خارج از کلاس فعالیت در کتابخانه مدرسه، کتابخانه‌های عمومی، کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان و ...	این عنوان درسی، با محوریت زبان‌آموزی و با تأکید بر مهارت‌های پایه سواد خواندن و نوشتن ارائه می‌شود، مباحث مرتبط با حکمت و معارف اسلامی، مطالعات اجتماعی و آداب و مهارت زندگی به صورت بافت و زمینه مؤثر محتوا در خدمت زبان‌آموزی خواهند بود. -نکته: در مناطق دو زبانه در پایه اول ابتدایی از زمان آموزش مرتبط به راهکار ۵-۵ [۶] برای زمینه‌سازی آموزش‌های خاص دوزبانه استفاده خواهد شد
سواد پایه حساب	ریاضی	- ریاضیات - کار و فناوری	کتاب دانش‌آموز کتاب کار دانش‌آموز کتاب راهنمای معلم کتاب راهنمای والدین رسانه های پشتیبان	اجرای کلاس درس فعالیت‌های خارج از کلاس	این عنوان درسی، با محوریت آموزش ریاضی و سواد پایه حساب ارائه می‌شود، و مباحث فناوری و تفکر به عنوان مباحث زمینه‌ای و در هم تنیده (تلفیقی) در این واحد ارائه خواهد شد.
کودک در تعامل با هستی	آموزش قرآن	• قرآن و عربی • حکمت و معارف اسلامی • آداب و مهارت‌های زندگی	کتاب دانش‌آموز کتاب کار دانش‌آموز کتاب راهنمای معلم کتاب راهنمای والدین رسانه های پشتیبان	اجرای کلاس درس فعالیت خارج از کلاس فعالیت در مساجد و مراکز مذهبی	این عنوان درسی، با محوریت انس با قرآن و تعلیم و تربیت دینی شکل خواهد گرفت.

[۶] . راهکار ۵-۵ از سند تحول بنیادین آموزش و پرورش

دامنه	عنوان درس	حوزه‌های مرتبط	شیوه ارائه		توصیف جزئی از عنوان درس
			اجزای بسته	چگونگی اجرا	
	تربیت دینی	• حکمت و معارف اسلامی • قرآن و عربی • آداب و مهارت‌های زندگی	کتاب دانش‌آموز کتاب کار دانش‌آموز کتاب راهنمای معلم کتاب راهنمای والدین رسانه های پشتیبان	اجرای کلاس درس فعالیت خارج از کلاس فعالیت در مساجد و مراکز مذهبی	این عنوان درسی، با محوریت تعلیم و تربیت دینی و ایجاد انس با ارزش ها و معارف و اولیاء الهی شکل خواهد گرفت.
	جهان پیرامون	– علوم تجربی – مطالعات اجتماعی – سلامت و تربیت بدنی – آداب و مهارت‌های زندگی – زبان و ادبیات فارسی	اجزای بسته آموزشی بر اساس موقعیت محوری: کتاب دانش‌آموز کتاب کار دانش‌آموز کتاب راهنمای معلم کتاب راهنمای والدین رسانه های پشتیبان	اجرای کلاس درس فعالیت کارگاهی و خارج از کلاس فعالیت در طبیعت و اجتماع	این عنوان درسی، زمینه شناخت، ارتباط با محیط اطراف و تغییر آن را برای دانش‌آموز فراهم می‌کند، و امکان آموزش علوم تجربی را در زمینهٔ اجتماعی بر اساس کاوشگری و تفکر فراهم می‌کند.. آموزش بهداشت، سلامت، مهارت‌های زبانی و آداب و مهارت‌های زندگی به صورت در هم تنیده در این عنوان درسی ارائه می‌شود.
	هنر و خلاقیت	• فرهنگ و هنر • سلامت و تربیت بدنی • کار و فناوری • آداب و مهارت‌های زندگی	کاربرگ کار دانش‌آموز کتاب راهنمای معلم کتاب راهنمای والدین رسانه های پشتیبان	اجرای کلاس درس فعالیت کارگاهی و خارج از کلاس فعالیت در کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان، مراکز فرهنگی هنری و ...	در این عنوان درسی، شایستگی‌های مهارت‌های دست‌ورزی و هنری ارائه خواهد شد. این قالب ارائه محتوا، زمینه آموزش مهارت‌های کار و فناوری و مهارت‌های زندگی و هنر را در قالب بازی‌های متناسب برای دانش آموزان فراهم می کند.
	تربیت بدنی	– سلامت و تربیت بدنی – آداب و مهارت‌های زندگی	کاربرگ کار دانش‌آموز کتاب راهنمای معلم کتاب راهنمای والدین رسانه های پشتیبان	فعالیت در حیاط، سالن مدرسه یا سالن‌های ورزشی	این عنوان درسی، فرصت‌های پرورش مهارت‌های اصلی جسمانی و تربیت بدنی را فراهم می‌کند.

مهم‌ترین نکات قابل توجه در زمان‌بندی برنامه‌ها و فعالیت‌های کلاسی (جدول عناوین دروس) عبارت‌اند از:

۱. زمان تجمیعی پیش بینی شده برای عناوین دروس در جدول باید در برنامه سالیانه رعایت شود.

۲. مدارس می توانند نسبت به تنظیم برنامه های هفتگی/ سالیانه با توجه به اقتضائات فرهنگی، محیطی، نیروی انسانی و امکانات خود اقدام نمایند.

۳. در جدول زمان‌بندی عناوین دروس، زمان به دو نوع هفتگی و تجمیعی پیش‌بینی شده است. در دروس دارای زمان تجمیعی، این اختیار به استان، منطقه یا مدرسه داده شده است که بتوانند متناسب با شرایط خود، زمان اختصاص یافته به آن عنوان را مدیریت کنند و لزوماً حد مشخصی از زمان را در هر هفته به آن اختصاص ندهند.

٤. مجموع زمان در نظر گرفته شده برای برنامه‌ها و فعالیت‌های کلاسی (عناوین دروس) معادل ۲۵ هفته از زمان در اختیار در هر سال تحصیلی (٦۰۰الی ٦۲۵ ساعت) است.

۵. ارائه آموزش زبان فارسی و ریاضیات باید به صورت ویژه در برنامه درسی هفتگی رعایت شود و تا پایان سال تحصیلی مستمر باشند.

٦. اختصاص حداقل یک جلسه برنامه هفتگی و دو برنامه فعالیت مدرسه‌ای (هر یک به میزان حداقل یک ربع) به مهارت‌های اختصاصی آموزش قرآن و تربیت بدنی در هفته ضرورت دارد.

۷. چارچوب تفصیلی برنامه و فعالیت‌های هر عنوان درسی، در «راهنمای تفصیلی عنوان درسی» (که در بخش دوم همین راهنمای عمل خواهد آمد) ارائه شده است. در این چارچوب تفصیلی، اهداف، الگوی کلی تربیت و یادگیری عنوان درس، دامنه محتوا (شامل مفاهیم، مهارت‌ها و نگرش‌ها) و انتظارات عملکردی (به تفکیک سه سطح عملکردی مورد انتظار) آمده است.

۸. عناوین درسی و محتوای آنها در چارچوب هویت دوره و در تلفیق با شایستگی‌های پایه و عمومی تنظیم شده‌اند و لذا، به هیچ وجه منحصر به ابعاد آموزشی و شناختی نیستند. از این رو، بخشی از برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه‌ای، از جنس فرصت‌های تربیتی متنوع برای بسط و امتداد انتظارات عملکردی همین عناوین درسی هستند.

۲-۵) برنامه‌ها و فعالیت‌های مدرسه‌ای

فعالیت‌های مدرسه‌ای، در زمانی معادل حداقل ٤ هفته آموزشی (۱۰۰ ساعت در طول سال) و در قالب پیمانه‌ای طراحی و اجرا می‌شوند. مدرسه، مشروط به رعایت اهداف و انتظارات مشخص شده، می‌تواند متناسب با امکانات و اقتضائات خاص خود، فعالیت‌های مختلف مدرسه‌ای را با یکدیگر ترکیب و تلفیق نماید. فعالیت‌های مدرسه‌ای شامل ٤ دسته زیر است:

- ۱) پیمانه‌های مهارتی و آموزشی و یا رویدادهای مشخصی که مبتنی بر چارچوب‌های مرجع دوره (شامل: هویت دوره، اهداف دوره، شایستگی‌های پایه و عمومی و عناوین دروس دوره) توسط معاونت‌های آموزشی، فرهنگی و تربیتی، سلامت و تربیت بدنی و انجمن اولیاء و مربیان پیش بینی و پیشنهاد شده و با تایید سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، عملیاتی می شود. این برنامه‌ها می

تواند تجویزی، نیمه تجویزی و غیرتجویزی باشد و فعالیت‌های ناظر به آنها توسط مدرسه طراحی و اجرا خواهد شد. مهم‌ترین قالب‌های این فعالیت‌ها از این قبیل هستند:

- جشنواره‌ها و رویدادهای پرورشی، فرهنگی، ورزشی، علمی و ...
- مراسم و مناسبت‌ها
- بازدیدها و اردوها
- فعالیت‌های برون‌مدرسه‌ای / بعد مدرسه‌ای (شامل فعالیت در کانون‌ها، دارالقرآن، پژوهشسراها و ...)
- پروژه‌ها و روندهای دانش‌آموزی درون مدرسه‌ای (شامل مسئولیت‌پذیری‌ها، فرآیندها و پروتکل‌های مشاوره‌ای، تربیتی، بهداشتی و ...)
- انجمن‌ها و تشکل‌های دانش‌آموزی

- ۲) پیمانه‌های اقتضائات بومی: با عنایت به راهکار ۵ــ۵ سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بنا به ضرورت پاسخگویی به نیازها و اقتضائات محلی و منطقه‌ای، بخشی از زمان مدرسه به منظور برنامه‌ریزی درسی برای نیازهای ویژه بومی در اختیار مدارس، مناطق و ادارات کل قرار گرفته است.
- ۳) فعالیت‌های انتخابی دانش‌آموزان (باشگاه‌ها/گروه‌های دانش‌آموزی): مدارس موظفند در ابتدای هر سال تحصیلی، مجموعه متنوعی از باشگاه‌ها/گروه‌های دانش‌آموزی را در موضوعات مختلف هنری، ورزشی، مهارتی، علمی، ادبی، فرهنگی و اجتماعی و ... برای فعالیت دانش‌آموزان در طول سال تحصیلی برنامه‌ریزی کرده و به دانش‌آموزان ارائه کنند. هر دانش‌آموز باید در حداقل یکی از این باشگاه‌ها/گروه‌ها ثبت‌نام نموده و ضمن پیگیری فعالیت‌های مرتبط تا پایان سال، گواهی مربوط به آن را کسب نماید. ارزشیابی حاصل از این فعالیت‌ها در کارنمای دانش‌آموز ثبت خواهد شد.
- ۴) فعالیت‌های ثابت روزانه: این دسته شامل فعالیت‌های مرتبط به زمان آغاز کار مدرسه/صبح‌گاه، زنگ تفریح، نماز جماعت و ... شده و در چارچوب مشخص شده توسط معاونت پرورشی، معاونت تربیت بدنی، معاونت آموزش ابتدایی و دیگر مجموعه‌های مسئول، طراحی و اجرا می‌شود (چارچوب مذکور در بخش سوم این راهنما ارائه خواهد شد).

۶) راهبردهای یاددهی–یادگیری دوره

راهبردهای یاددهی–یادگیری، شامل مجموعه‌ای از روش‌ها، برنامه‌ها و اقدامات هدفمند هستند که برای بهبود فرایند یادگیری و آموزش، طراحی و اجرا می‌شوند. در واقع، این راهبردهای آموزشی هستند که رویکرد معلم را در دستیابی به اهداف یادگیری مشخص می‌کنند.

در برنامه درسی مدرسه‌ای دوره اول ابتدایی، مهم‌ترین راهبردهای مورد تأکید با محور قرار دادن «هویت دوره اول ابتدایی» بدین قرار هستند:

الف- راهبردهای ناظر به تقویت شوق یادگیری

الف/۱- یادگیری از طریق بازی و سرگرمی (مانند بازی‌های آموزشی، بازی‌وارسازی، ایستگاه‌های یادگیری)

الف/۲- یادگیری تجربی و ملموس (مانند کار با ابزارهای واقعی، ساخت یک وسیله، انجام یک آزمایش، انجام پروژه‌های ساده)

ب- راهبردهای ناظر به پرورش عاطفی دانش‌آموزان

ب/۱- ایجاد محیط امن و حمایتی (مانند حلقه‌های گفت‌وگو، تشویق و ارائه بازخورد مثبت، ارائه تمرین‌های متنوع فراوان)

ب/۲- آموزش مهارت‌های اجتماعی-هیجانی (مانند بازی‌های ایفای نقش، بکارگیری نمادهای تصویری برای بیان احساسات)

ب/۳- تمرین همدلی و خودآگاهی (مانند بیان احساسات در قالب مناسب، مشارکت در فعالیتهای کمک‌رسانی به دیگران)

ج- راهبردهای ناظر به تقویت مهارت‌های سواد پایه (خواندن، نوشتن، حساب کردن)

ج/۱- درگیر کردن چند حس در موقعیت یادگیری

ج/۲- طراحی موقعیت‌هایی برای تثبیت حافظه

ج/۳- طراحی موقعیت‌های ساده یادگیری مبتنی بر کشف

ج/۴- آموزش از طریق بازی

د- راهبردهای ناظر به آموزش مهارت‌های پایه یادگیری (مشاهده، استدلال، طبقه‌بندی، حدس زدن و آزمایش کردن، جمع‌آوری اطلاعات و ...)

د/۱- استفاده از مثال‌های عینی، ساده و قابل درک

د/۲- فرصت کسب تجارب دست اول

د/۳- انجام پروژه

د/٤- تکرار و تمرین در موقعیت‌های متنوع

د/٥- توضیح دادن در مورد تصمیم‌ها، پاسخ‌ها، رفتارها و ... خود

د/٦- ترسیم شبکه مفهومی

د/۷- گردش علمی و طبیعت‌گردی

د/۸- طراحی و اجرای یک پژوهش ساده

به طور خلاصه، می‌توان گفت در دوره اول ابتدایی بهترین راهبردها آنهایی هستند که:

- **تعاملی و بازی‌محور** باشند،

- **چندحسی** (دیداری، شنیداری، حرکتی) باشند،
- **کوتاه و متنوع** باشند، و
- **مرتبط با زندگی واقعی** باشند.

۷) محیط‌های تربیت و یادگیری دوره

محیط تربیت و یادگیری در دوره اول ابتدایی اهمیت زیادی دارد، زیرا اولین تجربه‌های آموزشی دانش‌آموزان در این دوره شکل می‌گیرد.

محیط یادگیری شامل هر چیزی است که بر یادگیری مؤثر باشد؛ فضاهای فیزیکی و مجازی، شرایط طبیعی، موقعیت‌های اجتماعی و فرهنگی، منابع، ابزارها، فناوری و تعاملات بین معلمان و دانش‌آموزان که امکان کسب تجارب آموزشی و رشد همه‌جانبه دانش‌آموزان را فراهم می‌آورند، بخشی از محیط یادگیری به شمار می‌آیند.

مهم‌ترین عوامل تشکیل‌دهنده‌ی محیط یادگیری عبارتند از:

- چیدمان و ظاهر فیزیکی محیط
- ایمنی فیزیکی-روانی محیط
- کنشگران فرآیند تربیت و یادگیری (مدیران، معلمان، کارکنان، دانش‌آموزان و خانواده‌ها)
- فرهنگ‌ها و دیدگاه‌های متنوع و مختلف حاکم بر محیط
- منابع و مواد یادگیری در دسترس
- فرایند تدریس و فعالیت‌های تربیت و یادگیری
- فضا و اتمسفر کلی محیط
- فناوری‌های موجود در محیط

بر اساس تأکید اسناد تحولی و ویژگی‌های دانش‌آموزان دوره اول ابتدایی، تنوع محیط‌های یادگیری در این دوره اهمیت زیادی دارد. از این رو، محیط یادگیری فقط کلاس درس نیست، بلکه همه فضاهایی که می‌توانند یادگیری را جذاب‌تر، واقعی‌تر، طبیعی‌تر، با مشارکت تعداد بیشتری از کنشگران و در یک کلمه، مؤثرتر کنند، محیط یادگیری حساب می‌شوند. پژوهش‌سراها، پارک‌های علم و فناوری، موزه‌ها، مساجد، دارالقرآن‌ها، کانون‌های مذهبی، کتابخانه‌ها، کارخانه‌ها و کارگاه‌های تولیدی، اردوگاه‌ها، خانه‌های فرهنگ، نمایشگاه‌ها، مراکز کارآفرینی، ورزشگاه‌ها و سایر مراکز مشابه، نمونه‌هایی از فضاهایی هستند که می‌توانند چنین نقشی را ایفا کنند.

۱-۷) محیط‌های مناسب برای تقویت شوق یادگیری

الف- ایمنی فیزیکی (ساختمان و دیوارهای ایمن و محکم، ابزارهای بازی و امکانات سالم و غیرخطرناک، سیستم مناسب تخلیه و حفاظت از آتش‌سوزی در صورت وقوع حوادث غیرقابل‌پیش‌بینی، دسترسی به نور و تهویه اضطراری)

ب- حفظ سلامت و بهداشت (دسترسی به آب‌وهوای سالم، نظافت مناسب سالن‌های ورزشی، زمین بازی، سرویس‌های بهداشتی، بوفه‌های غذاخوری، داشتن سیستم تهویه و نور مناسب و همچنین تجهیزات پاکیزه و سالم)

ج- حفظ راحتی کنشگران (فراهم ساختن محیط یادگیری راحت از منظر نور، دما، سروصدا، اندازه مناسب و راحتی استفاده از اشیا و تسهیلات فیزیکی مانند میز و صندلی برای دانش‌آموزان، معلمان و کارکنان، اندازه مناسب راهروها و راه‌پله‌ها محیط یادگیری متناسب با رشد جسمانی شامل: سازگاری اندازه صندلی‌ها و میزها با رشد طبیعی دانش‌آموزان (تا منجر به ناهنجاری‌هایی در رشد بدنی آنها نشود) و فراهم ساختن تجهیزات ورزشی متنوع و مختلف از نظر کیفیت، اندازه و تناسب با سن دانش‌آموزان به‌منظور افزایش تحرک و فعالیت بدنی آنها است.)

د- ایمنی روانی (فضای شاد و توأم با آرامش و بدون تنش، ایجاد حس اطمینان و تعلق در اجتماع یادگیری، انتظارت مناسب با سن، تقویت احساس استقلال، تکریم دانش‌آموزان، اجازهٔ اظهار نظر و صحبت کردن، حمایت کننده انواع تعاملات دانش‌آموزان و توجه به ملاحظات تربیت چندفرهنگی در برخی مناطق کشور)

۲-۷) محیط‌های مناسب برای پرورش عاطفی دانش‌آموزان

محیط مناسب برای پرورش عاطفی دانش‌آموزان محیطی است که:

الف- انعطاف‌پذیر، پاسخگوی نیازهای مختلف و تفاوت‌های فردی، ترغیب‌کنندهٔ فعالیت، کنجکاوی و کاوشگری، فعالیت‌های گروهی و مشارکتی از طریق پاداش و تشویق دانش‌آموزان باشد.

ب- دانش‌آموزان در آن حس کنند بخشی از یک اجتماع یادگیری هستند و به طور همدلانه در رسیدن به هدفی مشترک تلاش و همکاری می‌کنند.

ج- مهارت‌های ارتباطی و بین‌فردی خود را تقویت کنند.

د- تجارب یادگیری دست‌اول داشته باشند و از اشتباهات در فرایند اکتشاف نترسند.

ه- مهارت‌های حل مسئله و مواجهه با چالش‌ها را تمرین کنند.

و- در انتخاب فعالیت‌های یادگیری و پروژه‌ها مشارکت کنند.

ز- نقاط قوت و ضعف خود را بشناسند.

۳-۷) محیط‌های مناسب برای تقویت مهارت‌های سواد پایه (خواندن، نوشتن، حساب کردن)

محیط مناسب برای تقویت مهارت‌های سواد پایه محیطی است که:

الف- در موقعیت‌های یادگیری، چند حس را درگیر کند.

ب- موقعیت‌هایی برای تثبیت حافظه فراهم کند.

ج- موقعیت‌های ساده یادگیری مبتنی بر کشف فراهم کند.

د- آموزش را از طریق بازی پیگیری کند.

ه- امکان بهره‌گیری از منابع آموزشی، ابزارها و رسانه‌های یاددهی-یادگیری و فناوری‌های نوین را فراهم نماید.

و- امکان درگیر کردن چند حس را در یادگیری فراهم کند.

ز- امکان بهره‌گیری از موقعیت‌های واقعی زندگی روزمره را فراهم نماید.

ح- امکان رشد و توسعه زبان را از طریق فعالیت‌های خواندن، نوشتن و تعاملات کلامی فراهم نماید.

ط- فرصت رشد حافظه و آگاهی فضایی از طریق فعالیت‌هایی مانند کار با چینه‌ها، جورچین‌ها و فعالیت‌های استدلال فضایی، شناخت اجتماعی از طریق تعامل با همتایان و معلمان در بافت محیط یادگیری و کسب مهارت‌هایی مانند مشارکت، همدلی و دیدن زوایای دیگر را ایجاد کند.

۴-۷) محیط‌های مناسب برای آموزش مهارت‌های پایه یادگیری

محیط مناسب برای تقویت مهارت‌های سواد پایه محیطی است که در آن دانش‌آموزان:

الف- فعالیت‌های ذهنی و عملی انجام دهند.

ب- با تجربه‌های جدید آشنا شوند.

ج- مهارت‌های ارتباطی و بین‌فردی خود را تقویت کنند.

د- مهارت‌های حل مسئله و مواجهه با چالش‌ها را تمرین کنند.

چنین محیطی باید:

ه- فضایی ایمن و حمایتگر فراهم آورد؛ فضایی که در آن دانش‌آموزان، **جسارت بیان ایده‌های جدید را داشته باشند، خطرکنند (ریسک‌پذیری) و از اشتباه کردن نترسند.**

و- امکان بروز خلاقیت، دادن زمان و فرصت کافی و حمایت از فعالیت‌ها و ابتکارات خلاقانه دانش‌آموزان، کار گروهی، بحث و گفت‌وگو و بازی، استفاده از منابع چندرسانه‌ای، انعطاف‌پذیری فیزیکی برای تغییر چیدمان تعاملی را فراهم نماید.

ز- امکان درگیر کردن دانش‌آموزان را در فعالیت‌های برانگیزاننده کنجکاوی، پرسشگری، اکتشاف، استدلال، تفکر نقادانه، حل مسائل و تصمیم‌گیری فراهم نماید.

ح- موانع یادگیری از آن حذف شده باشد.

۸) سنجش و ارزشیابی تربیت و یادگیری در دوره

سنجش عبارت است از فرایند گردآوری اطلاعات از منابع مختلف (تکالیف درسی، مشاهدات هر روز، گفتگوها یا کنفرانس‌ها، اجراهای نمایشی، پروژه‌ها، عملکردها و آزمون‌ها) که نشان می‌دهد دانش‌آموز تا چه حدی به انتظارات برنامه‌های آموزشی و تربیتی دست پیدا کرده است. سنجش به این معنا، یعنی سنجش پیشرفت تحصیلی، بخش جدایی‌ناپذیر فرایند آموزش و یادگیری است.

سنجش پیشرفت تحصیلی می‌تواند با اهداف زیر انجام شود:

الف) سنجش از یادگیری: تعیین میزان دستیابی به اهداف و انتظارات یادگیری توسط دانش‌آموزان در یک بازه زمانی مشخص (یک جلسه، هفته، ماه، نوبت و ...)

ب) سنجش برای یادگیری: کمک به بهبود یادگیری در حین فرایند آموزش

ج) سنجش به مثابه یادگیری: دانش‌آموز بیاموزد خودش ارزیابی‌کننده یادگیری خودش باشد (خودارزیابی).

بایسته است معلم در سنجش:

- بداند از چه ابزاری در چه موقعیتی استفاده کند و چگونه با به‌کارگیری فنون و راهبردهای مختلف سنجش آنها را با فعالیت‌های یادگیری تلفیق کند.
- از سنجش برای ارتقا و عمق بخشیدن به تجارب یادگیری دانش‌آموزان استفاده کند.
- از سنجش عملکردی استفاده کند تا بررسی مهارت‌های آموخته شده دانش‌آموزان هم ممکن باشد.
- فضای صمیمی، رفاقتی و مشارکتی را ایجاد کند تا دانش‌آموزان در کنار یکدیگر مهارت‌های اجتماعی و کار گروهی را بیاموزند.
- زمینه‌ای فراهم کند تا دانش‌آموزان در فرایند یادگیری درگیر شده و مسئول و مالک یادگیری خود باشند و بتوانند دربارهٔ فرایندها و پیامدهای یادگیری خود، تصمیم بگیرند.

۸-۱) محورهای مورد سنجش و ابزارهای مناسب برای سنجش آنها در دوره

محورهای مورد سنجش در دوره اول ابتدایی عبارتند از:

- *انتظارات عملکردی شش عنوان درسی*
- *شایستگی‌های پایه و عمومی (در چارچوب برنامه‌های سایر معاونت‌ها یا دیگر فعالیت‌های مدرسه‌ای)*

در راهنمای تفصیلی هر درس، دستاورد آموزش و یادگیری آن درس در هر پایه در قالب انتظارات یادگیری در سه سطح نوشته شده‌اند. برای مثال، در درس ریاضی، حساب یکی از ایده‌های کلیدی است و اعداد و عملیات یکی از مفاهیم اساسی آن است. اعداد حسابی هم یکی از خرده‌مفاهیم آن برای پایه اول ابتدایی است که یکی از انتظارات عملکردی آن به این صورت نوشته شده است:

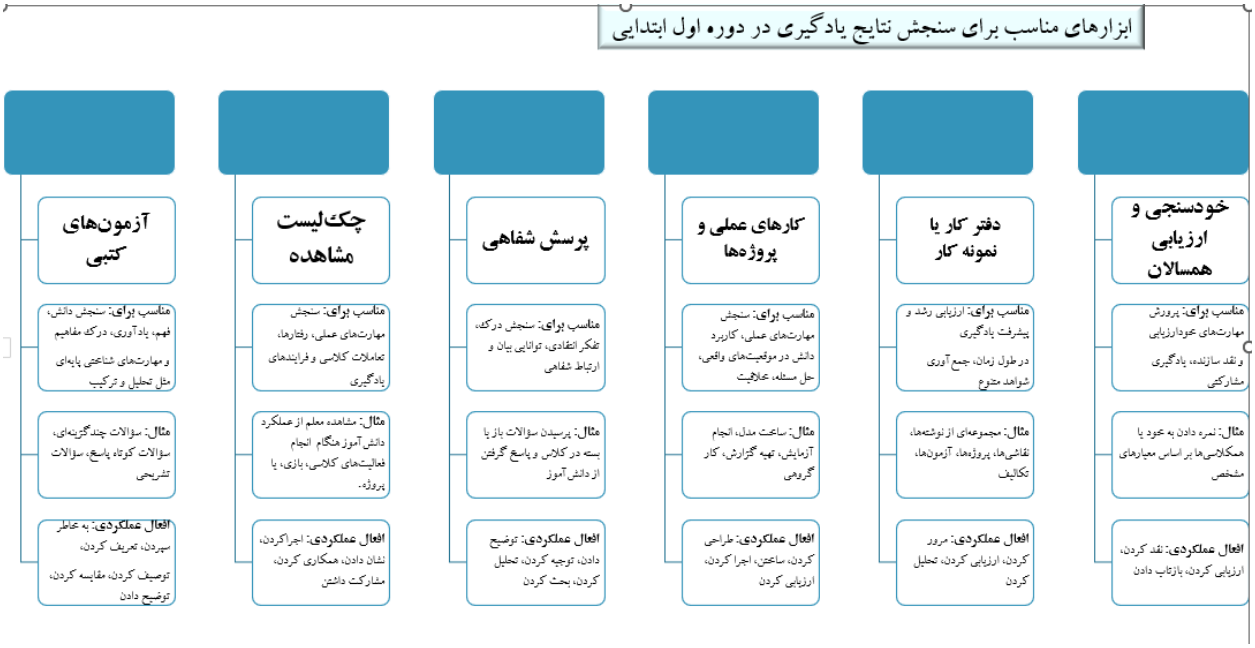
«با مشاهدهٔ اشیاء یا پدیده‌های مرتبط کمتر از ۱۰ تا، بر اساس یک ویژگی دلخواه یا داده شده آنها را دسته‌بندی کرده و از طریق تعدادبینی (بدون نیاز به شمردن) یا شمارش، تعداد اعضاء گروه را تعیین و بیان می‌کنند.»

این هدف در دو سطح به صورت پیچیده‌تر و کاملتری به صورت زیر تدوین شده است:

- اشیاء یا پدیده‌های مرتبط کمتر از ۱۰ تا را بر اساس دو ویژگی دسته‌بندی کرده و از طریق تعدادبینی و بدون شمارش، تعداد اعضاء گروه را تعیین و بیان می‌کنند.
- از تعدادبینی و راهبردهای دیگر همانند بازچیدمان یا دسته‌بندی اعضاء یک گروه استفاده کرده و تعداد اعضاء گروه (با تعداد کمتر از ۱۰۰ عضو) را در مدت زمان کمتری در مقایسه با مدت زمان مورد نیاز برای شمارش تعداد، تعیین و بیان می‌کنند.

همچنین انتظارات عملکردی در راهنمای تفصیلی شش عنوان درسی از دو بخش دامنه محتوایی و افعال عملکردی تشکیل شده‌اند. بر حسب نوع عملکردهای مورد انتظار، ابزارها و روش‌های مناسب سنجش میزان و کیفیت دستیابی هر دانش‌آموز در نیل به این انتظارات انتخاب و بکار گرفته می‌شوند. به این دلیل، تشخیص ابزار مناسب براس سنجش موضوع بسیار مهمی است.

در دوره ابتدایی ابزارهای مختلفی برای سنجش یادگیری استفاده می‌شود که هر کدام برای سنجشِ انواع متفاوتی از افعال عملکردی (عملکردهای یادگیرنده) مناسب‌اند. مهم‌ترین ابزارهای سنجش و نوع افعال عملکردی که هر کدام می‌توانند ارزیابی کنند، عبارتند از:

۱- *آزمون‌های کتبی*

- **مناسب برای:** سنجش دانش، فهم، یادآوری، درک مفاهیم و مهارت‌های شناختی پایه‌ای مثل تحلیل و ترکیب.
- **مثال:** سؤالات چندگزینه‌ای، سؤالات کوتاه پاسخ، سؤالات تشریحی.
- **افعال عملکردی:** به خاطر سپردن، تعریف کردن، توصیف کردن، مقایسه کردن، توضیح دادن.

۲- *چک‌لیست‌های مشاهده*

- **مناسب برای:** سنجش مهارت‌های عملی، رفتارها، تعاملات کلاسی و فرایندهای یادگیری.
- **مثال:** مشاهده معلم از عملکرد دانش‌آموز هنگام انجام فعالیت‌های کلاسی، بازی، یا پروژه.
- **افعال عملکردی:** اجراکردن، نشان دادن، همکاری کردن، مشارکت داشتن.

۳- *پرسش شفاهی*

- **مناسب برای:** سنجش درک، تفکر انتقادی، توانایی بیان و ارتباط شفاهی.
- **مثال:** پرسیدن سؤالات باز یا بسته در کلاس و پاسخ گرفتن از دانش‌آموز.
- **افعال عملکردی:** توضیح دادن، توجیه کردن، تحلیل کردن، بحث کردن.

۴- *کارهای عملی و پروژه‌ها*

- **مناسب برای:** سنجش مهارت‌های عملی، کاربرد دانش در موقعیت‌های واقعی، حل مسئله، خلاقیت.

- **مثال:** ساخت مدل، انجام آزمایش، تهیه گزارش، کار گروهی.
- **افعال عملکردی:** طراحی کردن، ساختن، اجرا کردن، ارزیابی کردن.

۵- *دفتر کار یا نمونه‌کار*

- **مناسب برای:** ارزیابی رشد و پیشرفت یادگیری در طول زمان، جمع‌آوری شواهد متنوع.
- **مثال:** مجموعه‌ای از نوشته‌ها، نقاشی‌ها، پروژه‌ها، آزمون‌ها، تکالیف.
- **افعال عملکردی:** مرور کردن، ارزیابی کردن، تحلیل کردن.

۶- *خودسنجی و ارزیابی همسالان*

- **مناسب برای:** پرورش مهارت‌های خودارزیابی و نقد سازنده، یادگیری مشارکتی.
- **مثال:** نمره دادن به خود یا همکلاسی‌ها بر اساس معیارهای مشخص.
- **افعال عملکردی:** نقد کردن، ارزیابی کردن، بازتاب دادن.

۹) نقش معلّم در تحقق برنامه درسی مدرسه‌ای دوره

معلمان در کسب شایستگی‌های فردی و جمعی مسئول کمک به هدایت دانش‌آموزان در فرایند تربیت و یادگیری هستند و نقش اصلی را در طراحی و اجرای تدابیر و اقدامات زمینه‌ساز شکل‌گیری پیوستهٔ هویت دانش‌آموزان برعهده دارند. ایشان گام نخست و محوری را با فراهم آوردن مقتضیات رشد دانش‌آموزان و رفع موانع آن (متناسب با خصوصیات و موقعیت دانش‌آموزان) در این فرایند، برمی دارند.

مدرسه و معلم به عنوان مرکز ثقل ارائه خدمات تربیتی می بایست حفظ و ارتقای آزادی را راهنمای عمل خود در فرایند تربیت و یادگیری قرار دهند. معلم می‌تواند با شناخت حدود و رعایت آزادی و درک درست از شرایط رشدی دانش‌آموز با پیش‌بینی فرصت‌هایی شرایط انجام عمل اختیاری و آگاهانه را برای او فراهم آورد.

از سویی برخورداری از محبوبیت و مقبولیت از عوامل اساسی برای معلمان است. محبوبیت و مقبولیت آنان نقش مهمی در هدایت دانش‌آموزان در فرایند تربیت دارد. محبوبیت و مقبولیت معلمان وابسته به برقراری رابطهٔ احسان و عدالت است. زیرا رابطهٔ احسان و عدالت که از اصول حاکم بر روابط بین افراد در مدرسه است مانع از سخت‌گیری و خشونت معلم یا کارگزاران مدرسه، نسبت به دانش‌آموزان خواهد شد.

برقراری روابط عادلانه و مبتنی بر احسان در مدرسه خود استلزاماتی دارد. از جمله مهم‌ترین این استلزامات، محوریت اخلاق و تحقق عینی ارزش‌های اخلاقی در مدرسه است. به وجود آوردن جوّ عاطفی، اخلاقی و مهرورزانه در محیط تربیت و یادگیری،کارکردی دوگانه دارد؛ اخلاق در مدرسه:

- از یک سو هدف است، زیرا که متخلق‌شدن دانش‌آموزان از پیامدهای مورد نظر یک نظام تربیتی به ویژه نظام تربیت اسلامی است.
- از سوی دیگر، روش است، زیرا که خود بستری است برای تحقق اهداف دیگر. بی‌شک، در فضای اخلاق مدار مدرسه، شایستگی‌های مورد نظر توسط دانش‌آموزان بهتر و بیشتر تعقیب و کسب می‌گردد. بنابراین، فضای مدرسه و رفتار معلم باید سرشار از ارزش‌های انسانی و اسلامی باشد تا دانش‌آموزان آن‌ها را به صورت مستقیم و غیرمستقیم به دست آورند و تجربه کنند.

فراهم آوردن زمینهٔ مناسب برای شکل‌گیری و رشد هویت دانش‌آموزان، نیازمند تعامل و همکاری بین عناصر اصلی و محوری فرایند تربیت و یادگیری است. تعامل در مدرسه شامل دو معنا است:

- در معنای عام عمل متقابل و هم‌فکرانهٔ تمامی عناصر تربیت و یادگیری مانند معلم، دانش‌آموز، خانواده، کارگزاران مدرسه و ... است.
- در معنای خاص رابطهٔ بین معلم و دانش‌آموز است. این تعامل از سوی معلمان شامل فراهم سازی فرصت های تعامل و رفع موانع آن و از سوی دانش‌آموزان بهره‌گیری و عمل برای رشد و خودشکوفایی است؛ تعاملِ مستمر آنها رشد دانش‌آموز و حتی معلم را به دنبال دارد.

همچنین می‌توان نقش معلم را الگویی امین، راهنمایی آگاه، عالِم و راهبری توانا دانست که وظیفه هدایت، روشنگری، برنامه‌ریزی، آموزش، پشتیبانی، مشاوره، بازخورد دادن، و ترغیب دانش‌آموزان را برعهده دارد تا آنان موقعیت‌های کنونی را درک کنند و ظرفیت‌های وجودی خود را برای کسب شایستگی‌های پایه و عمومی رشد و توسعه دهند.

انتظارات از معلم متناسب با برنامه درسی

در فرایند تربیت و یادگیری معلم مجری صرف برنامه نیست، بلکه منطبق کننده برنامه با نیازها، علایق و تولنایی‌های دانش‌آموزان، بافت محیطی و... و تدوین کننده برنامه بر اساس انتظارات برنامه ملی سطح مدرسه است. لذا انتظارات از معلم در سه سطح مجری، انطباق‌گر و تدوین کننده به شرح زیر است:

- همکاری در تولید طرح‌ها و برنامه‌های تربیتی و درسی، تولید محتوا، تصمیم‌گیری‌ها در سطح مدارس مناطق و کشور، از طریق، شورای مدرسه و معلمان، ادارات تکنولوژی و گروههای آموزشی

مناطق، و شـوراهای برنامه‌ریزی سـازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشـی، تشـکل‌ها و انجمن‌های علمی و حرفه‌ای تصمیم‌ساز در فرآیند برنامه‌ریزی درسی

- تعامل با دانش‌آموزان در هدایت فرایند یاددهی‌یادگیری در فرصت‌های تربیتی مدرسه
- رعایت حقوق و تکریم دانش‌آموزان و مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی نسبت به وظایف محوله
- رعایت حقوق و تکریم اولیا در عین پاسخ‌گو دانستن ایشان در خصوص انجام وظایف تربیتی خود نسبت به فرزندان
- برقراری رابطهٔ مسئولیت و احترام متقابل بین معلمان، دانش‌آموزان و اولیا
- توجه به فعال بودن دانش‌آموزان و ایفای نقش راهنما در فرایند کسـب مهارت‌های پایه یادگیری و شایستگی‌های پایه و عمومی
- سازمان‌دهنده فرصت‌های تربیتی متنوع برای دانش‌آموزان
- مشارکت‌جویی علمی و انتقال تجربیات در سطوح مختلف (مدرسه، محلی، ملی و بین‌المللی)
- اسـتفاده از راهبردها و فنون مختلف برای تطابق محتوای آموزشـی با پیش‌زمینه و توانایی‌های دانش‌آموزان
- بهره‌برداری از انواع فعالیت‌ها مانند کارگروهی، پروژه‌های عملی، و بازخوردهای فردی و ... برای افزایش انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان
- تمرکز بر یادگیری معنادار و ارتباط دادن موضوع یادگیری با تجربیات زندگی واقعی دانش‌آموزان
- فراهم آوردن تجربه یادگیری غنی‌تر و شـخصـی‌سـازی شـده و تسـهیلگری یا راهنمایی در تشـویق دانش‌آموزان به درک خود بر اساس تجربیات شخصی
- ترویج تعامل فعال با مطالب از طریق تشویق به کنجکاوی، پرسشگری و حل مسائل
- برجسـته کردن اهمیت تعامل اجتماعی در یادگیری از طریق همکاری با همسـالان و معلمان و منجر شدن به درک عمیق تر
- استفاده از کاوشگری‌های هدایت شده مبتنی بر موضوعات واقعی زندگی با مراحل و اهداف روشن برای کمک به دانش‌آموزان در یادگیری این فرآیند
- یکپارچه سازی فناوری در فرآیند کاوشگری با استفاده از برنامه‌های آموزشی یا وب سایت‌ها برای کاوش
- اهمیت دادن به تفکر و تأمل در تجارب یادگیری و درک اطلاعات

- تشویق دانش‌آموزان برای توسعهٔ طیف گسترده‌ای از مهارت‌های ضروری از جمله تفکر انتقادی، حل مسئله، استدلال تحلیلی و ارتباطات علمی
- فراهم آوردن محیطی حمایت کننده و عاری از ترس، برای پرسیدن سؤال و به اشتراک‌گذاری افکار دانش‌آموزان
- فراهم آوردن فرصت‌هایی برای به اشتراک گذاشتن تجربیات شخصی برای تقویت همدلی
- پیش‌بینی فعالیت‌های یادگیری مبتنی بر پروژه ساده با اهداف و دستورالعمل‌های روشن و تشویق دانش‌آموزان به بلندفکرکردن در هنگام انجام پروژه‌ها یا فعالیت‌های گروهی برای تقویت مهارت‌های تفکر انتقادی و حل مسئله
- فراهم آوردن فرصت‌ها و ترویج خلاقیت و نوآوری با اجازه دادن به دانش‌آموزان برای کشف راه حل‌های جایگزین برای موضوعات مورد مطالعه
- استفاده از ابزارهای آموزشی تعاملی مانند نمایش‌های تعاملی، بازی‌های آموزشی، وسایل فیزیکی، وسایل دیداری،شنیداری، چندرسانه‌ای، فعالیت‌های عملی، بازی‌های تعاملی و بازی وار سازی یا گیمیفیکیشن (استفاده از عناصر بازی و تکنیک های طراحی بازی در زمینه های غیر بازی از جمله آموزش) برای درگیر کردن دانش‌آموزان، ملموس‌تر کردن ایده‌های انتزاعی و یادگیری بهتر
- هدایت، ارائه راهنمایی، اطمینان از پایبندی دانش آموزان به اصول و قوانین ایمنی
- معرفی راهبردهای خودنظارتی و خودارزیابی به دانش‌آموزان جهت تقویت شناسایی و اصلاح خطاهای خود

هر معلم جهت ایفای نقش‌ها و وظایفی که در قبال دانش آموزان خود دارد، لازم است خود یادگیرنده مادام‌العمر و پژوهشگر آموزشی و پرورشی باشد.

۱۰) نقش دانش‌آموز در تحقق برنامه درسی دوره

دانش‌آموزان مخاطبان اصلی فرایند تربیت و یادگیری هستند و از استعداد و توانایی بالقوه برای حرکت آگاهانه واختیاری به سوی مراتب رشد و کمال برخوردارند، ولی در حال حاضر مهارت ها و شایستگی‌های لازم را جهت درک و بهبود موقعیت خود و دیگران ندارند، لذا به راهنمایی و مساعدت دیگران در این زمینه و در راستای رشد و شکل گیری پیوستهٔ هویت خویش نیازمندند.

دانش‌آموزان با مشارکت فعال در فرایند تربیت و یادگیری و استفادهٔ مناسب از فرصت های فراهم شده توسط معلمان، شایستگی های فردی وجمعی لازم جهت درک و بهبود مداوم موقعیت خود و دیگران را بر اساس نظام معیار اسلامی، کسب می کنند و از این طریق آماده می‌شوند تا به طور آگاهانه و اختیاری مراتب رشد همه جانبه خود را محقق سازند. بنابراین انتظارات از دانش‌آموزان متناسب با برنامه درسی مدرسه‌ای عبارت‌اند از:

- بهره گرفتن از موقعیت های تربیتی که توسط مدرسه و برنامه‌های درسی برای رشد و توسعه زندگی فرد فراهم شده است.
- تمرین و تجربهٔ انتخاب و گزینش تا انواع شایستگی‌ها از جمله آزادگی، به مثابهٔ فضیلت اخلاقی، درآنان رشد و توسعه یابد.
- فعال بودن دانش‌آموز در موقعیت‌های تربیتی، زیرا یادگیری عمل دانش‌آموز است و این عمل، عملی اختیاری وآگاهانه در چهارچوب موقعیت مدرسه است و قصدوتلاش دانش‌آموزان، شرط لازم برای آن است. (مسئولیت دانش‌آموز در امر یادگیری و پرهیز از منفعل بودن در دریافت دانش و اطلاعات)
- مواجههٔ فعال دانش‌آموز با اجتماع، طبیعت و جهان هستی و به سخن عام تر، با موقعیت‌های زندگی
- تلاش برای دستیابی به مهارت‌های پایه یادگیری و شایستگی های پایه و عمومی
- استفاده از دانش‌و مهارت حاصل شده به عنوان دستمایهٔ عمل برای اصلاح و بهبود موقعیت خود و دیگران
- نقش‌آفرینی در شکل‌گیری و رشد پیوستهٔ هویت فردی و جمعی خود و دیگران و تلاش برای بهبود مداوم محیط طبیعی و اجتماعی پیرامون خویش
- تلاش برای بروز تفکر خلّاق و تفکر انتقادی خود و بروز استعدادهای هنری و خلاقیت خود
- برقراری ارتباط با دیگران و بیان احساسات خود
- نقش فعال در فرایند یاددهی یادگیری در دستیابی به دانش‌ها، مهارت‌ها و ارزش های برنامه های درسی
- شناسایی و پالایش انگیزه‌های خویش و پیشرفتن با سرعت مناسب خود و استفاده از شیوه‌ها و روش‌هایی که با سبک یادگیری و انگیزه های او همخوانی بیشتری دارد.
- به دست گرفتن عاملیت یادگیری خود از طریق هدف‌گزینی، تصمیم‌گیری و هدایت فرایند یادگیری خود و پذیرش مسئولیت تصمیم‌های خود

- مشـارکت و همیاری با دیگر دانش‌آموزان تا از یکدیگر یاد بگیرند و با همتایان خود در فرایند تولید و ساخت و انجام پروژه‌های یادگیری و گفت وگوهای کلاسی درگیر شوند.
- انتخابگری و ترجیح اولویت‌ها در فرصت های یادگیری و موقعیت های زندگی واقعی
- مشارکت در فعالیت‌های اجتماعی، موقعیت‌های مناسبتی، موقعیت‌های تعمیراتی یا ساختنی‌ها، موقعیت‌های اردویی(سفر میدانی)، موقعیت‌های کاوش و کشف
- احترام و تکریم معلمان و سایر کارگزاران مدرسه
- تلاش برای تبدیل شدن به خودیادگیرنده مادام‌العمر که پیوسته در حال یادگیری می‌باشد.

۱۱) نقش خانواده در تحقق برنامه درسی دوره

یکی از نهادهای اجتماعی مؤثر و بنیادی در انواع تربیت، به ویژه در سنین کودکی و نوجوانی، نهاد خانواده است. در واقع نهاد خانواده کوچک‌ترین واحد اجتماعی و در عین حال مهم‌ترین و تأثیرگذارترین واحد تربیتی در جوامع محسوب می‌شود. یکی از عملکردهای مهم این نهاد، تربیت فرزندان است. و لذا خانواده در هر حال نقش غیر قابل انکاری در فرایند تربیت دارد. در نگرش اسلامی، خانواده اولین و مهم‌ترین نقش و وظیفه را در تربیت فرزندان دارد و به همین خاطر، بر جایگاه خانواده در فرایند تربیت تأکید بسیاری شده است.

مشارکت فعال خانواده در گام‌های مختلف برنامه‌ریزی، پشتیبانی و اجرای طرح‌های تربیتی از هدف‌گذاری تا اجرا و حتی ارزشیابی از برنامه‌ها و اقدامات فرایند تربیت و انجام اقدامات اصلاحی، ضروری است.

نقش و جایگاه والدین در انجام حق و تکلیف تربیت فرزندان متناسب با شرایط رشدی ایشان در تمامی سطوح و انواع تربیت یکسان نیست. این نقش در سنین آغازین زندگی و تحصیل (دوره اول ابتدایی) برجسته‌تر، حساس‌تر و ضروری‌تر است.

در اسناد تحولی آموزش و پرورش بر یکپارچگی تربیت مدرسه‌ای و تربیت در خانواده و هماهنگی و همیاری آنها در دستیابی به اهداف و شایستگی‌های لازم تأکید شده است. مهم‌ترین نقش‌های والدین در هر یک از مراحل طراحی و برنامه‌ریزی و اجرا و ارزشیابی برنامه‌های درسی و همچنین مهم‌ترین استلزامات این نقش‌آفرینی به این قرار هستند:

الف) نقش والدین در «طراحی وتدوین برنامه درسی»

- *مشارکت در تعیین نیازهای بومی و منطقه‌ای برای اجرای راهکار ۵-۵ سند تحول بنیادین*
- *مشارکت در طراحی و تدوین برنامه درسی راهکار ۵-۵ سند تحول بنیادین*
- *مشارکت درطراحی محیط یادگیری در خانه و مدرسه*

ب) نقش والدین در«اجرای برنامه درسی»

مهم‌ترین نقش‌های والدین در اجرای برنامه درسی ناظر به هویت دوره تحصیلی اول ابتدایی عبارتند از:

ب-۱) نقش خانواده در تقویت شوق یادگیری و پرورش عاطفی دانش‌آموزان

- *ایجاد آمادگی ذهنی برای ورود به دوره اول ابتدایی و زمینه سازی برای مدیریت تغییر شروع فعالیت های مدرسه ای*
- *ایجاد محیط امن و آرام و مطمئن برای تربیت و یادگیری و حمایت عاطفی، مشاوره‌ای از فرزندان فراهم کردن امکانات لازم برای تربیت و یادگیری فرزندان(وسایل، مواد و تجهیزات، مشوق‌ها، سفرهای میدانی و ...)*
- *ایجاد ایمنی روانی با مشارکت اولیای مدرسه (فضای شاد و توأم با آرامش و بدون تنش، ایجاد حس اطمینان و تعلق در اجتماع یادگیری، انتظارت مناسب با سن، تقویت احساس استقلال، تکریم دانش‌آموزان، اجازهٔ اظهار نظر و صحبت کردن، حمایت کننده انواع تعاملات دانش‌آموزان و فرهنگ مساعد برای آموزش و یادگیری و توجه به امر چندفرهنگی در برخی مناطق کشور)*
- *حمایت مشفقانه و شوق انگیز از دانش آموز در فرآیند تحصیلی*

ب-۲) نقش خانواده در تقویت مهارت‌های سواد پایه (خواندن، نوشتن، حساب کردن) و مهارت‌های پایه یادگیری (مشاهده، استدلال، طبقه‌بندی، حدس زدن و آزمایش کردن، جمع‌آوری اطلاعات و ...)

- *ایجاد انگیزه معنوی برای فرزندان برای تلاش بیشتر با هماهنگی مدرسه*
- *کمک به فرزندان درمسیر انجام تکالیف وکارهای عملی و آزمایشی با توجه به اهداف برنامه‌درسی و در حد راهنمایی و نظارت*
- *ارتباط اثربخش و مشارکت با معلمان در زمینه برنامه‌ریزی اوقات تربیت و یادگیری و اوقات فراغت دانش‌آموزان*

ج) نقش والدین در «ارزشیابی برنامه درسی»

- *مشارکت در ارزشیابی برنامه راهکار ۵-۵ سند تحول بنیادین و میزان اثربخشی آن*

د) نقش والدین در «ارزشیابی پیشرفت تحصیلی»

- *همکاری و تعامل با معلمان و ارائه اطلاعات اولیه درمورد فرزندان به منظور شکل‌گیری قضاوت درست برای شروع تربیت و یادگیری(سنجش آغازین)*
- *مشارکت در ارزشیابی تکوینی(سنجش مرحله‌ای) و گرفتن بازخورد از معلمان و نیز دادن بازخورد وضعیت دانش‌آموز در خانه به آنان*
- *کمک به رفع نواقص و اشکالات احتمالی با همکاری و تعامل با مدرسه*

ه) استلزامات ایفای نقش والدین

- *طراحی و اجرای الگوی خاص مشارکت خانواده در برنامه درسی توسط مدرسه*
- *ترتیب کارگاه‌های آموزش اجرای برنامه‌درسی برای والدین توسط مدرسه جهت کسب مهارت‌های لازم برای کمک به فرزندشان*
- *استفاده هدفمند از رسانه‌های اجتماعی در مدرسه برای ارتباط با والدین*
- *برقراری ارتباط نزدیک والدین و معلمان با برنامه‌ریزان و مؤلفان کتاب‌های درسی با تنظیم برنامه های دقیق همراه با ضمانت اجرایی از طریق سازمان پژوهش وبرنامه ریزی درسی*
- *مهارت‌آموزی خانواده‌ها با تشکیل همایش‌ها و نشست‌های علمی با ترکیب صاحب نظران و والدین در منطقه یا مدرسه*
- *تولید مواد آموزشی ویژه خانواده‌ها مانند کتاب راهنمای خانواده، فیلم آموزشی، اینفوگرافیک، بروشور، پادکست و ...*